

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Stanislav Štěpáník

OKRESNÍ KONFERENCE KSČ OLOMOUC V LETECH 1945–1968

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.

OLOMOUC

2014

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

Autor (osobní číslo): Stanislav Štěpáník (R11573)

Studijní obor: Geografie-Historie

Název práce: Okresní konference KSČ Olomouc 1945-1968

Title of thesis: The district conferences of the local organisation KSČ Olomouc in 1945–1968

Vedoucí práce: prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, PhD.

Rozsah práce: 51 stran (1 přiložená příloha)

Abstrakt: Hlavní cíl této práce je popsat fungování okresních konferencí OV KSČ Olomouc v letech 1945–1968. K popsání struktury fungování okresních konferencí OV KSČ Olomouc byla využita metoda komparace mezi jednotlivými periodami. Předmětem zkoumání bylo i demografické složení okresní konference OV KSČ Olomouc a hlavní politické elity olomouckého okresu v období 1945–1968.

Klíčová slova: okresní konference KSČ, Olomouc, Komunistická strana Československa, okresní výbor, regionální politika

Abstract: The main aim of these bachelor theses is describe district conference Olomouc in 1945–1968. The research was conducted by comparing important period of Czechoslovakia politic in the twentieth century. Also, fact is on demographical structure of district Olomouc and political communistic elites of regional level in 1945 –1968.

Keywords: district conferences KSČ, Olomouc, The Communist Party of Czechoslovakia, district committee, regional politics

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů, literatury a za odborných konzultací zmíněných osob.

V Olomouci dne 19. listopadu 2013.

Tímto bych chtěl poděkovat za odborné konzultace a pomoc při zpracování materiálu okresních konferencí paní PhDr. Hedě Minaříkové ze Státního okresního archivu v Olomouci. Zároveň jsem vděčný vedoucímu práce prof. Pavlu Markovi, který mně dal velmi cenné podněty k metodice práce.

V poslední řadě jsem vděčen své rodině, která mně v průběhu celého studia finančně a morálně podporovala.

V Kroměříži dne 30. ledna 2014

Univerzita Palackého v Olomouci
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2012/2013

Studijní program: Geografie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Geografie - Historie (Z-HI)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
ŠTĚPÁNÍK Stanislav	Spáčilova 3035, Kroměříž	R11573

TÉMA ČESKY:

Okresní konference místní organizace KSČ Olomouc v letech 1945-1968

NÁZEV ANGLICKY:

The district confereces of the local organisation KSČ Olomouc in 1945-1968

VEDOUCÍ PRÁCE:

Prof. PhDr. Pavel Marek, Ph.D. - KHI

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Hlavním cílem práce je postihnout vývoj, činnost, strukturu a obsah okresních konferencí místní organizace Olomouc KSČ v letech 1945-1968. Táto práce by měla být především ideologicky apolitická. Odpovídající kritika a objektivnost při práci s prameny je samozřejmostí.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

KAPLAN, Karel. Proměny české společnosti (1948-1960): Část první. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.
KAPLAN, Karel. Kořeny československé reformy 1968. Brno: Doplněk, 2000.
KAPLAN, Karel. Národní fronta 1945-1960. Praha: Academia, 2012.
PERNES, Jiří. Alexej Čepička : šedá eminence rudého režimu. Praha: Brána, 2008.
PERNES, Jiří. Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

Podpis vedoucího práce:

Datum: 28.3.2013

Podpis vedoucího katedry:

Datum: 15.4.2013

Obsah

Úvod.....	7
1 Struktura okresních konferencí OV KSČ Olomouc	12
1.1 Delegáti na okresních konferencích v letech 1945–1968	12
1.2 Modelový program okresních konferencí v letech 1945–1968	13
1.3 Struktura okresní konference v letech 1945–1968	13
2 Okresní konference OV KSČ Olomouc.....	16
2.1 Okresní konference 1945–1947	17
2.1.1 Politické pozadí let 1945–1947	17
2.1.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1945–1947	19
2.2 Okresní konference 1948–1955	21
2.2.1 Politické pozadí let 1948–1955	21
2.2.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1948–1955.....	24
2.3 Okresní konference 1956–1960.....	28
2.3.1 Politické pozadí let 1956–1960	28
2.3.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1956–1960.....	30
2.4 Okresní konference 1961–1967	32
2.4.1 Politické pozadí let 1961–1967	32
2.4.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1961–1967.....	34
3 Demografické složení okresních konferencí OV KSČ Olomouc	35
3.1 Věková struktura delegátů vybraných okresních konferencí.....	36
3.2 Delegáti na okresní konferenci dle délky členství v KSČ	38
3.3 Struktura delegátů dle vzdělání na okresních konferencích	39
3.4 Sociální složení okresních konferencí	41
4 Politické elity KSČ olomouckého okresu v letech 1945–1968	44
5 Závěr.....	47
Summary.....	49
Seznam použité literatury a pramenů	50
Seznam použitých zkratk	52
Seznam obrázků a tabulek	53
Příloha – Seznam OK Olomouc v letech 1945-1966	54

Úvod

Bolševismus byl jednou z určujících ideologií v krátkém dvacátém století. Z geografického hlediska dominoval v prostoru, který bývá v 20. století označován jako Východ. Do tohoto prostoru spadalo i Československo. Jedním z cílů bolševismu byla zdánlivá rovnost jedince ve společnosti.¹

V této práci se chci zaměřit na zkoumání rovnosti jedince v československé politice v období 1945–1968. Využiji k tomu nejmasovější regionální aparát Komunistické strany Československa, a to okresní konference. Je nutné si uvědomit, že fenomén okresních konferencí ve významu stranického orgánu přežil dodnes. Využívají je etablované politické strany, jako je ČSSD anebo KDU-ČSL

Budu se zabývat zkoumáním okresních konferencí OV KSČ Olomouc (dále již OK) v letech 1945 až 1968. Cílem této práce je srovnat vývoj konferencí v daném období vzhledem k celorepublikovým a světovým událostem. Má hlavní otázka zní: „Šlo skutečně o nejvyšší demokratický aparát KSČ? Jaká měla rozhodnutí z okresních konferencí dopad na místní politiku?“

Budu vycházet z materiálů, které jsem nastudoval ve Státním okresním archivu Olomouc. Jedná se konkrétně o písemnosti OK Olomouc a předsednictva Okresního výboru Olomouc z fondu M6–122 KSČ, OV KSČ Olomouc.

Toto téma jsem zvolil proto, že jsem v rámci stáže pod Univerzitou Palackého v Olomouci měl možnost pracovat s písemnostmi OK Olomouc ve Státním okresním archivu Olomouc. Problematika „demokratického“ fungování okresních konferencí mě zaujala, a chtěl bych na ni nahlížet z celorepublikového pohledu. Motivací je pro mě i to, že se jedná o nezpracovanou tematiku. Jedná se o nové téma, které není zatím obecně známé. Já osobně jsem před začátkem krátké praxe v SOkA neměl tušení, co to jsou okresní konference. Bylo by škoda, kdyby toto téma bylo vypuštěno z povědomí. Zaujal mě rovněž fejeton od Mirky Spáčilové v květnu 2013 v Lidových novinách, kde si stěžovala, že komunistická éra Československa stojí v pozadí zájmu české historické obce.

Celá práce bude periodicky rozdělena do několika kapitol. Nyní odůvodním zvolené rozčlenění. Nejprve se budu zabývat obdobím od roku 1945 do 1948. Rokem 1945

¹ DINER, Dan. *Porozumět dvacátému století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 6.

registrujeme první okresní konferenci, a jedná se rovněž o poválečnou dobu. Rok 1948 je datem nástupu komunistů do vlády v Československu. Nebudu se zabývat převratem, nýbrž se zaměřím na reakci na regionální úrovni. Byla regionální politika ve shodě s celostátním trendem? Vystupovali zde nějakí rebelové? Rovněž je to období nastartování nových hospodářských reforem. Bude mě zajímat, jak se to projevilo v referátech regionálních politiků, kteří byli zároveň i zaměstnanci místních podniků. Další zvolená perioda je 1948 až 1956.

Roku 1956 byl uskutečněn XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu, kde byl odsouzen kult osobnosti Stalina. Tímto datem tak končí vrcholné období tzv. stalinismu, tedy budování nekompromisního socialismu. Roku 1956 předcházela dlouhodobá krize komunistického režimu, a zároveň i jeho institucí. Objevila se na regionální úrovni kritika Rady vzájemné hospodářské pomoci, Informačního byra KS či Varšavské smlouvy. Rok 1956 je začátkem politických krizí. Po XX. sjezdu KSSS se v šedesátých letech objevuje berlínská a karibská krize, začíná vietnamská válka a šestidenní válka na Blízkém a Středním východě. Kladu si otázku, zda společnost měla o těchto mezinárodních tématech nějaké povědomí. Šlo přece o závažné zahraničně politické skutečnosti, které musely být politicky aktivními lidmi reflektovány.

Další zvolenou periodou je období let 1956 až 1960. Roku 1960 došlo k územně správní reformě Československa. Tímto nově přijatým zákonem bylo zřízeno 11 krajů, a okres Olomouc se dostal do Severomoravského kraje se sídlem v Ostravě. Zde budu zkoumat, zda se zvýšil vliv krajské organizace v Ostravě na podobu okresních konferencí Olomouc. Poslední zvolenou periodou budou léta 1960 až 1968. Jako konečný mezník práce je zvolen rok 1968, kdy došlo k částečnému pokusu o převzetí západního modelu společnosti postaveného na kapitalismu. Hlavní ideou západního myšlení je svoboda, a rok 1968 byl hlavním pokusem v komunistické éře Československa o prosazení svobodné společnosti. Rok 1968 není do práce zařazen, jelikož je natolik specifický, že by na něj vystačila samostatná práce.

Hlavním problémem této práce je absence výchozí kritické literatury k českému komunismu, respektive k tématu okresních konferencí. Rovněž chybí metodika k tomuto tématu, o kterou by se dalo opřít při studiu. Z filozoficko-politického hlediska k získání nadhledu na dobu Československa v druhé polovině 20. století jsem vyšel z knihy Jacquese Rupnika - Dějiny Komunistické strany Československa. K problematice českého komunismu jsem studoval publikace od Karla Kaplana, který patří k nejrespektovanějším

odborníkům na historii poválečného Československa. Hlavní problém česky vytvořené literatury k tématu československého komunismu je ideová zatíženost komunismem a dosud částečná metodická nevyrovnanost s tématem českého „socialistického realismu“ v druhé polovině 20. století. Dalším problémem je částečná neúplnost písemností OK KSČ v Státním okresním archivu Olomouc ve fondu M6–122, kdy lze konstatovat, že některé konference se nedochovaly. Jedná se o tři konference z přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. Obsah materiálů konferencí je různorodý. Od prezenčních listin, přes referáty tajemníků ÚV KSČ, zprávy školských a tělovýchovných komisí, zpráv o politických problémech okresu či zpráv kádrových komisí a další. Bude nezbytná určitá selekce předkládaného materiálu. K tomu, abych se dostal k samé podstatě cíle práce, je nutné projít široké spektrum různorodého pramenného materiálu. Musí se přitom postupovat komplexně, jelikož kritický přístup ke zkoumání českého komunismu je podmínkou k úspěšnému zvládnutí celé studie.

Co se týče samotného obsahu materiálů k písemnostem OK Olomouc, tak uvedu nyní, jak chci dané materiály zkoumat. Vedle oficiálních tiskových zpráv se zde vyskytují zápisy projevů jednotlivých účastníků konference. Jedná se o referáty významných osob v regionální politice na celkové hodnocení celostátního vývoje politiky. Dále se zde nacházejí projevy zástupců jednotlivých komisí, například školské, tělovýchovné či propagační. Byl obsah konferencí statický nebo dynamický? Respektive, měnil se v čase v závislosti na událostech nebo po celou dobu byl neměnný? Primárním cílem této práce není zkoumat obsah konferencí, ale zkoumat jejich strukturu a celospolečenský význam. Pokusím se zasadit celou problematiku do regionální úrovně Olomoucka. Následně pak provedu komparaci s celostátním vývojem politiky.

V materiálech lze efektivně sledovat politickou angažovanost lidí v politice, kdy do roku 1950 pozorujeme strmý růst počtu účastníků okresních konferencí, a poté dochází k redukci členské základny. Jak se vyvíjela členská základna a jaká byla její struktura? Jaké bylo genderové složení okresních konferencí? Jak by vypadal typický představitel politické elity OK, který byl zvolen do OV KSČ Olomouc?

Jedním z nedostatků práce je zaměření pouze na písemnosti OK Olomouc KSČ. Bylo by vhodné srovnat OK KSČ Olomouc s dalšími regionálními konferencemi KSČ. Nabízí se zde možnost přerovských konferencí, prostějovských a dalších. Pokud bych sem zařadil rok 1968, práce by byla příliš obsáhlá a odchýlila by se od svého primárního cíle. Dalším problémem, který při studiu reálně nastává, je „sterilnost“ a oficialita fondu.

Je nutné nahlédnout hlouběji, a pokusit se vyčíst informace tzv. mezi řádky. Ve většině případů se jedná o oficiální materiály, které již prošly cenzurou. V několika málo případech nalézáme skutečné prameny, které jsou určující pro můj výzkum.

Pokusím se sestavit tabulky a grafy v programu Excel, kde bych chtěl demonstrovat rozložení demograficko-prostorových jevů v Olomouckém kraji. Věřím, že tato interdisciplinární část by mohla být velkým přínosem práce. Problematiku se budu snažit uchopit vzhledem k prostoru Olomoucka. Ten se vyznačuje specifiky, jelikož se jedná o zemědělský kraj Haná. Olomouc je pak centrem tohoto regionu. Je centrem zaměstnanosti, vzdělání a politiky. Předkládaná práce chce odpovědět na otázky týkající se regionální politické situace. Zaměřím se na ekonomická, politická, vnitrostátní a zahraniční témata reflektovaná na OK Olomouc. Regionální trendy mohou potvrdit celorepublikový vývoj, či naopak vyvrátit.

Nyní shrnu hlavní osu práce. Jsem si vědom, že uchopení tématu může být nepřehledné. Případným nejasnostem budu předcházet ucelením hlavní myšlenky na konci každé kapitoly. Tato práce si klade za cíl popsat projev politické rovnosti v komunistickém aparátu OK Olomouc KSČ. Zaměřím se na prostor Olomoucka, který srovnám s vývojem v Československu v letech 1945–1968, bez roku 1968. Budu sledovat vývoj obsahu konferencí, proměnu témat a hlavní osoby vystupující na těchto konferencích.

Pokusím se veškeré nedostatky kompenzovat konzultacemi s vedoucím práce prof. Markem z Katedry historie v Olomouci, a rovněž i s paní dr. Minaříkovou ze SOkA. Oba dva byli nepřímo současníky fungování tohoto stranického aparátu. K dané problematice bych chtěl využít nadhledu, a to prostřednictvím zahraniční literatury a článků. Ať již to bude belgický profesor a český rodák Jacques Rupnik, či právě Karel Kaplan. Karel Kaplan byl členem KSČ do roku 1968. Od té doby působil v zahraničních institucích.

V poslední řadě bych chtěl objasnit, proč jsem zvolil časové období 1945–1968. Proč ne 1945–1989? Práce by totiž měla příliš široký záběr a unikly by mně některé souvislosti. Chtěl jsem se pozorně soustředit na užší časové období s tím, že roku 1968 se uskutečnily tři okresní konference. Rok 1968 chápu jako vyvrcholení demokratizačního procesu let předešlých, nicméně se jedná i o začátek nové stranické strategie. Pokud bych tento časový mezník do práce zařadil, nedokázal bych ho analyzovat tak podrobně, jak vyžaduje. Do budoucna se zde otvírá prostor pro zpracování problematiky OK KSČ v období roku 1968 a následně velkou periodu let 1968–1989. Bylo by zajímavé srovnat tyto dva časové celky.

Další témata, jak by šla práce posunout směrem dopředu, jsem již částečně nastínil. Jedná se o meziregionální srovnání OK KSČ, například Přerov či Ostrava. Zde bych navrhol srovnat obsah konferencí především z kvalitativního hlediska. Nutné je přitom dodržet kategoričnou podobnost prostoru Olomoucka. Nesrovnávat například Olomouc s podřadným sídlem. V neposlední řadě mě napadá komparace na mezistátní úrovni. Jak fungovaly okresní konference v Polsku či Maďarsku? Šlo skutečně o nejvyšší stranický orgán komunistických stran v prostoru střední Evropy? Byl to projev demokracie, a tedy částečné rovnosti nebo to byl pouze nástroj k nastolení a udržení totalitního režimu, který nechával společnost v apatickém stavu relativní participace na moci?

Regionální stranické orgány hrají i dnes významnou roli ve společnosti. Zajišťují demokratický chod parlamentních stran. Slouží jako regulátory dění ve špičkách politiky. Je proto nezbytné zkoumat jejich podstatu a vývoj. Nesmí být zapomenuty, jinak bude česká společnost uvrhnuta do politického nevědomí, které nahrává totalitním systémům.

1 Struktura okresních konferencí OV KSČ Olomouc

Okresní konference v letech 1945–1968 měly pokaždé unikátní strukturu. Hlavním cílem všech OK byla volba okresního výboru (dále již jenom OV) místní pobočky KSČ. Byl to řídicí orgán celého okresu. Byl to projev decentralizace moci, nebo to byl pouze nástroj k udržení totalitní moci systému nomenklatury zavedeném po roce 1948? V této kapitole budou rozebrány obecné společné znaky okresních konferencí v daném období. Pokusím se rovněž sestavit modelový příklad okresní konference a stručně okomentovat její obsah. Struktura okresních konferencí byla dána třemi hlavními faktory. Prvním faktorem byla regionální politika OV KSČ. Ta byla ovlivněna jednak geografickými podmínkami, jako je velikost sídla, zemědělská aktivita obyvatelstva či vzdálenosti od politického centra. Druhý aspekt byla vnitropolitická situace v ÚV KSČ, rozumějme tím vliv ÚV KSČ na místní pobočku. Poslední znak, který ovlivňoval podobu okresních konferencí byla mezinárodní politická situace. Mohlo se jednat o vyvrcholení studené války, o velké politické otřesy v SSSR či USA a v neposlední řadě i o reflexi evropské integrační politiky.

1.1 Delegáti na okresních konferencích v letech 1945–1968

Delegáti na okresní konferenci byli voleni v nejnižších stranických organizacích okresu. Jednalo se o závodní průmyslové, dopravní a obchodní jednotky. Účastníci konference mohli být zvoleni i ze závodních zemědělských závodů, které spravovaly například státní statky nebo státní lesy. Dále se jednalo o základní organizace. Někteří delegáti byli voleni z vesnických organizací a lidé z města následně byli vybíráni z uličních organizací. Dominantní složkou na konferencích byli straníci vysláni ze závodních organizací. Delegáti byli nejprve pozváni pomocí dopisů od přípravného výboru k OK, na které museli odpovědět. Ze samotných konferencí bylo nutné omluvit svou neúčast, pokud byl jedinec nominován.²

Delegát, který se dostal na okresní konferenci, mohl následně zastávat tři typy pozic. Vystupoval jako účastník s hlasem rozhodujícím, tedy směl hlasovat při volbách do OV. Další skupinou byli delegáti s hlasem poradním, kterých bylo minimum. V posledním případě straníci byli posíláni na konferenci jako hosté. Delegáti z těchto tří kategorií měli základní právo na výstup v diskusi. Jejich příspěvek musel ale nejprve projít cenzurou;

² Státní okresní archiv Olomouc, fond M 6 - 122 Komunistická strana Československa, okresní výbor Olomouc, kart. 6, inv. č. 9, *Okresní konference Olomouc 1956*.

bylo nutné jej zaslat speciálně vytvořené komisi v dostatečném předstihu před samotným konáním konference. Hlavním smyslem tohoto opatření bylo zabránit otevřené kritice strany, či nevyhovujícím politickým, ekonomickým či morálním názorům.

1.2 Modelový program okresních konferencí v letech 1945–1968³

Den 1.

1. Státní hymna a internacionála
2. Kulturní vložka
3. Zahájení – referát předsedy OV KSČ
4. Volba čestného předsednictva
5. Referát tajemníka OV KSČ
6. Zpráva revizní komise
7. Diskuze
8. Občerstvení
9. Diskuze

Den 2.

1. Zahájení
2. Kulturní vložka
3. Diskuze
4. Občerstvení
5. Diskuze
6. Zpráva mandátové komise
7. Volba OV KSČ
8. Usnesení
9. Zakončení internacionálou a státní hymnou

1.3 Struktura okresní konference v letech 1945–1968

Po roce 1948 dochází k navyšování počtu delegátů na jednotlivých OK. Nejvíce delegátů pro OK KSČ Olomouc zaznamenáváme k roku 1966, kdy bylo pozvaných 832

³ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952*.

členů. Naopak po roce 1968 dochází k redukci na 500 delegátů. Nyní se pokusím přiblížit model OK v tomto období s typickými prvky obsahu a náplně.

Po příjezdu delegátů do Slovanského domu v centru Olomouce⁴ proběhlo seznámení s právy a povinnostmi delegáta. Proběhla distribuce hlasovacích lístků, informace ohledně přihlášení do diskuze a praktické informace o ubytování a stravování. Konference trvala obvykle dva dny, a proto někteří delegáti byli ubytováni v městě Olomouc. OK Olomouc byly také pořádány v Sále Julia Fučíka (dnešním Moravském divadle), a v Hale Křídél Vlasti (dnešní vojenská tělocvična na třídě Míru).

Konference byla zahájena státní hymnou, po které následovala kulturní vložka. Byly předčítány zdravice od jednotlivých výborů, soudruhů, místních organizací pionýrů ale i velvyslanců a ambasadorů. Následovalo oficiální zahájení proslovem předsedy OV KSČ. V proslovu byla reflektována mezinárodní politická situace, činnost ÚV KSČ, a především byla vyhodnocena činnost OV KSČ Olomouc za uplynulé období, tedy poslední rok. Byli vybráni dva soudruzi, kteří se odebrali položit památeční kytici u památníku Rudé armády v Smetanových sadech.

Dalším bodem konference byla volba čestného předsednictva. Do čestného předsednictva je volen Klement Gotwald, Kim Ir Sen, Andrej Vyšinkoj a další komunističtí vůdci.⁵

Následuje jeden z podstatnějších bodů konference a to referát tajemníka OV KSČ Olomouc. Jedná se značně rozsáhlý proslov, který mohl dosáhnout někdy až 30 stran psaných na stroji. Obsahem tohoto proslovu byla reflexe zahraniční politiky i vnitrostranické situace. V žádném z prostudovaných referátů se nevyskytuje kritika vůči ÚV KSČ či jinému stranickému orgánu. Naopak lze objevit kritiku vůči vybraným závodním či místním organizacím. Na druhou stranu pozorujeme veliké ideové vymezení vůči tzv. Západu, tedy zemím na západ od NDR včetně USA a Kanady. Kritika je místy až iracionální. Uvedu příklad z OK 1952 z referátu tajemníka Polese: „*Obyvatelstvo si uvědomuje být obezřetné po vlastních zkušenostech, které máme z let minulých, kdy americká letadla a američtí agenti u nás rozšiřovali mandelinku bramborovou, právem nazvanou americkým broukem ... toto je skutečný důvod našeho neúspěchu.*“⁶ Chybí zde racionální úvaha. Dochází k celkové kritice Německa, USA, Vatikánu či kapitalismu.

⁴ Jedná se budovu dnešní prodejny Billa na adrese Hynaisova 11.

⁵ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952.*

⁶ Tamtéž.

Veškeré tyto názory prezentované si nyní dejme do souvislosti s tím, že OK se účastnilo průměrně kolem 600 členů, kteří byli politickými špičkami v daném okrese. Nelze se ubránit dojmu, že taková ideová vyhraněnost musela vést k inteligenčnímu a morálnímu úpadku. Režim se snažil najít nejdříve chybu u druhého a poté až u sebe. Argument, že ne všichni se ztotožnili s ideologií je víceméně správný, jak uvedu dále na rozboru některých dalších referátů. Nicméně kolektivní rozhodnutí přistoupilo v daném okamžiku na ostrou ideovou vyhraněnost, která vydržela až do roku 1968.

Po referátu tajemníka byla přednesena zpráva revizní komise KSČ Olomouc. Ta se týkala stavu hospodaření za uplynulý rok. Byla rozdělena do tří částí: hospodaření OV KSČ, hospodaření okresních organizací a samotná práce OKRK Olomouc.

Jedním z nejpodstatnějších bodů byla diskuse delegátů. Příspěvky do diskuse musely být odevzdány předem a prošly cenzurou. Každý diskutér měl cca pět minut na svůj projev. Příspěvků v diskusi bávalo mezi 30 až 60. Bylo běžným jevem, že vedoucí tajemník OV KSČ, či zástupce ÚV KSČ se vyjadřovali k referátům delegátů. Mnohdy diskuse přešla do roviny osobních útoků a sporů. Diskuse vyplnila zbytek programu a byla zpravidla rozdělena přestávkou na oběd. V rokování delegátů byly mimo jiné zastoupeny například zprávy od Okresní zemědělské komise KSČ v Olomouci, zpráva národohospodářské komise, zpráva tělovýchovné komise, zpráva školské komise, zpráva komise žen, zpráva disciplinární komise, zpráva okresní komise mládeže a další.⁷ Vidíme tedy, že program diskuse byl rozsáhlý.

Následující den proběhlo opět zahájení a kulturní vložka. Potom pronesl svůj referát nejvyšší zástupce ÚV KSČ na okresní konferenci, například ministr vojenství Čepička v roce 1952. Obecně se v těchto referátech vyjadřovali k mezinárodní politice a vojenským akcím. V rámci ideologického boje mezi Západem a Východem, došlo dokonce i k popření spojení USA a SSSR za 2. světové války.⁸ Zároveň docházelo i k tvrdému vnitrostranickému vymezení, například vůči Slánskému či Geminderovi. Jedním z hlavních a nejobsáhlejších bodů bylo hodnocení hospodářské situace Československa a Olomouckého okresu. Vyhodnocovaly se tzv. pětiletky. Z materiálů, které jsou k dispozici, lze označit s nadsázkou druhou polovinu 20. století za období statistické

⁷ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 7, *Okresní konference Olomouc 1954*.

⁸ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952*.

posedlosti. Zvykem se stalo, že se používaly citáty Lenina a Gottwalda, a do roku 1956 i citáty Stalina.

Poté následovala opět diskuze přihlášených delegátů, která byla přerušena obědem. Po ukončení diskuze byla přednesena zpráva mandátové komise. Byli představeni členové, kteří kandidují do OV. U každého kandidáta byla zjišťována míra politické aktivity, osobní informace a kádrové posudky.

Když mandátová komise ukončila svou zprávu, došlo k volbě OV KSČ. Tento bod byl nejdůležitější a byl tak splněn hlavní cíl konference. Fakticky to byl také jeden z mála přínosných a reálných výsledků konference. Zároveň byli zvoleni náhradníci do revizní komise a delegáti na KK (Krajská konference KSČ). K způsobu a průběhu hlasování, které bylo v detailech proměnlivé v celém období, lze vyzorovat některé společné znaky. Na začátku konference každý dostal hlasovací lístek, který byl opatřen unikátním číslem pro každého delegáta.⁹ Hlasování tedy i v případě vyhazování do urn, nebylo tajné. Při veřejném hlasování byla většinová shoda, bez jediné námitky vzhledem k voleným osobám či usnesením. Tento fakt vyvolává otázku, zda konference nebyla pouze orgánem, který měl potvrdit demokraticky se tvářícím způsobem věci vyjednané mimo konferenci.

Konference byla ukončena usnesením obecných cílů, které má nový okresní výbor splnit. Toto usnesení mohlo být v průběhu roku revidováno a kontrolováno na tzv. aktivu delegátů okresních konferencí. Nakonec byla zahrána internacionála a delegáti se rozjeli zpět do svých domovských organizací. Pro členy KSČ znamenala účast na konferenci určitou míru prestiže a pomohla jim v dosažení lepších pozic v místních organizacích.

2 Okresní konference OV KSČ Olomouc

Jako obecné srovnávací indikátory mezi jednotlivými periodami mně poslouží postoj k zahraniční politice, reflexi vnitrostranické situace a postoj ke Stalinovi a Gottwaldovi, a v pozdější fázi i k SSSR obecně. Každé období pak má svá specifika, která budou rozebrána. Nejprve vždy nastíním základní politické rysy dané periody a poté rozeberu OK Olomouc, které se v tomto časovém rozmezí uskutečnily.

Obsah OK Olomouc se měnil na základě mezinárodní politiky a vývoje celostátní hospodářské linie. Určující témata na OK Olomouc byla dávána na popud ÚV KSČ. OK Olomouc tak kopírovala hlavní linii politického směru centra.

⁹ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 11, *Okresní konference Olomouc 1958*.

2.1 Okresní konference 1945–1947

2.1.1 Politické pozadí let 1945–1947

V období let 1945–1948 dochází obecně v Československu k nastavování nových principů v hospodářské, politické a ekonomické oblasti. Je to období velkých systémových změn. Funguje zde prozatímní pluralitní ekonomika, svobodné volby a systém více politických stran. Zahraniční politika v této periodě není bez možnosti volby. Jsou zde subjekty, které se orientují na západ, ale především již na východ, respektive SSSR. Celé toto období se označuje jako 3. republika. Celospolečenské procesy vedly omezenou demokracii, která byla na přechodu ke komunismu.

Hlavní cíle československé politiky v letech 1945–1948 byly dvojí. Snaha obnovit Československo v poválečných hranicích a konsolidovat ekonomickou situaci. Prezident Beneš se snažil navázat na politiku 1. republiky, nicméně tento fakt již nebyl možný, jelikož SSSR od Jaltské konference uplatňoval bezprostředně svůj vliv v prostoru střední Evropy. Začátkem roku 1945 dochází k mezinárodnímu uznání Lublinské vlády v Polsku, což lze chápat jako počátek procesu sovětizace ve Střední Evropě.¹⁰

Politická kontinuita 3. republiky s 1. republikou nebyla možná z několika důvodů. Uvedme ty nejdůležitější: Již byl zmíněn stupňující vliv SSSR. Ten byl podtržen rokem 1943, kdy byla schválena Československo-sovětská smlouva o vzájemné spolupráci. Dalším aspektem byly pozměněné hranice. Došlo k odstoupení Podkarpatské Rusi v zájmu zachování dobrých vztahů mezi Československem a Moskvou. Důležitým faktorem bylo zcela jiné národnostní složení obyvatel obnovené republiky. Došlo k odsunu Němců, části Maďarů. Na Těšínsku byly národnostní potyčky mezi Poláky a Čechoslováky. V říjnu 1945 došlo ke znárodnění části průmyslové výroby. Kontinuita s 1. republikou už nebyla možná. První republika byla z tradice založena na respektování právních norem. Tuto vlastnost převzala z tehdy rozpadlého Rakouska-Uherska. Nicméně 3. republika nedokázala obnovit vládu zákona v plném rozsahu. V únoru 1948 si ještě část politického spektra myslela, že vláda zákona je možná, nicméně většině politických špiček již došlo, že zákon lze beztrestně obejít.

¹⁰ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 - 1948*. Praha: Panorama, 1990, s. 6-13.

Dle Karla Kaplana jedním z faktorů, který vedl k nástupu KSČ k moci, byla nedostatečná činnost nekomunistických stran nabídnout přijatelnou alternativu.¹¹ Program KSČ vycházel v těchto letech z masové podpory lidí. Dokázal adekvátně reagovat na dvojí frustraci lidí. Šlo o hlubokou ekonomickou recesi pokračující z třicátých let a trauma z Mnichovské dohody. Mnichovská tragedie v lidech zanechala nedůvěru k západním mocnostem, která našla své útočiště v ideologii KSČ. Růst členské základny, a zároveň i ideologické vymezování jsou zcela po právu jedním ze znaků KSČ v této etapě.

V roce 1946 se uskutečnily první volby, které vyhrála KSČ. V Olomouckém okrese získala KSČ 32,4 % hlasů, což byl spíše podprůměrný výsledek. Na celostátní úrovni to pak znamenalo v součtu 38 % všech voličů Československa. Tento vysoký volební výsledek vynesl Klementu Gottwaldovi premiérské křeslo. Došlo k posílení vlivu KSČ na vnitrostátní a mezinárodní úrovni. Politika KSČ se od roku 1947 soustředila na infiltraci do nekomunistických institucí. Dochází k obsazování klíčových pozic ve zpravodajských a bezpečnostních službách. Pokračuje vytváření odborů a zároveň komunisté vytváří levicové frakce v nekomunistických stranách. Celkově je tak oslaben občanský prostor, a demokratické nástroje se dostaly pod vliv KSČ.¹²

Důležitá místa ve státní správě ovládla KSČ (například ministerstvo obrany či informací). Tento postup vyvolal únorovou krizi, kdy ministři nekomunistických stran, vyjma Sociální demokracie, podali demisi. Jejich cílem byl pád Gottwaldovy vlády a snaha o vytvoření například nové úřednické vlády. Ministři předpokládali, že budou vyhlášeny nové volby, ve kterých budou posíleny demokratické strany. V těchto úvahách se nekomunisté dopustili dvojí chyby. Přecenili moc a schopnosti Beneše, a za druhé nereflektovali reálnou situaci na vnitropolitické scéně.

Komunisté nepočítali s tak jednoduchou variantou. Díky skvěle organizovanému stranickému aparátu dokázali zajistit klidné převzetí moci.

¹¹ KAPLAN, Karel. *The short march: the communist takeover in Czechoslovakia 1945-1948*. New York: St. Martin's Press, 1987, s. 118.

¹² RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa*. Praha: Academia, 2002, s. 202.

2.1.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1945–1947

Mezi lety 1945–1948 se uskutečnilo pět okresních konferencí. V roce 1945 se uskutečnily dvě okresní konference. V následujících letech se uskutečnila pouze jedna konference ročně. První okresní konference se konala v červnu ihned po ukončení války. Byla ustavující a jejím hlavním cílem bylo sestavit stranickou agendu a připravit stranu na nárůst členské základny. V prvním roce po válce pozorujeme strmý růst členské základny, kdy k 31. říjnu 1945 má KSČ Olomouc registrovaných 7292 členů. Během dvou měsíců se členská základna KSČ Olomouc zvýšila skoro o 4000 jednotlivců.¹³

Hlavní témata konferencí v tomto období mají tři následující body.

- 1) Zřizování stranických organizací ve velkých podnicích a snaha o vliv v mládežnických organizacích.
- 2) Druhým bodem bylo zajištění propagace KSČ a dostatečný počet vyškolených sekretářů, kteří by mohli vést agentu. Docházelo totiž k velkému růstu členské základny, kterou bylo nutno organizovat dle představ marxismu a leninismu. Zde se už částečně projevil centralizační vliv ÚV KSČ.
- 3) Poslední témata mají zahraničně politický přesah. Dochází ke glorifikaci SSSR a Stalina, a vymezení vůči Německu a USA.

Nyní se pokusím o analýzu zmíněných témat z materiálu okresních konferencí, a to především z referátů stranických tajemníků a zástupců ÚV KSČ.

Ad. 1) Zřizování stranických organizací ve velkých podnicích v Olomouckém okrese se dá přirovnat k fungování odborových organizací. Ty nejvýznamnější byly organizace, jako je Sigmund Chema-Lutín, Zora, Hejčínský cukrovar, Závody Milo, Moravské železářny, MEZ – Moravské elektrotechnické závody a Moravia.¹⁴ Od roku 1945 jsou z těchto původně privátně-státních podniků vytvořeny tzv. národní podniky. Pomocí Benešových dekretů z 24. října 1945 byly tyto podniky znárodněny. To znamenalo, že zisk šel státu, ale podnik měl určitou autonomii v oblasti financí a plánování. Obecně šlo o velké výrobní prostory či doly. A právě tyto podniky se staly hlavní cílovou skupinou komunistické propagandy v poválečných letech. Podniky stále zvyšovaly výrobu a nabíraly nové pracovní síly. To umožnilo růst závodních organizací, které měly v celostátním

¹³ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 1, *Okresní konference Olomouc 1945*.

¹⁴ Veškeré archivní písemnosti k olomouckým průmyslovým závodům nejsou uloženy v SOkAOI ale v MZA pod fondem jednotlivé průmyslové společnosti.

měřítka velký politický vliv. Ujednání z druhé OK roku 1945 obsahuje požadavek na vybudování odboru. Dále, aby každý odbor měl vyškoleného funkcionáře a zřízení krajské odborové konference.¹⁵ Zmínky ohledně zřizování nových odborů se vyskytují až do roku 1948. V poválečných letech se již vyskytuje tendence sjednotit organizace pracující s mládeží. Argumentem bylo, že část komunistů chodí do organizací jako je Junák či Sokol, a bylo nezbytné získat tyto subjekty pro komunistickou myšlenku. Nástrojem k tomu měla být zvýšená intenzita školení na téma marxismu-leninismu v těchto organizacích.

Ad. 2) Dostatečné zajištění propagace KSČ Olomouc mělo být realizováno především pomocí periodika Strážce lidu. Zároveň odborové organizace měly vydávat své časopisy. Například později vycházel tiskem pamflet „*My z Lutína*.“

Okresních konferencí v roce 1945 a v roce 1947 se účastnila členka ÚV KSČ Jarmila Taussigová, která byla v padesátých letech spolu s Rudolfem Slánským odsouzena. Z analýzy jejich projevů lze říci, že se snažila o prosazení politiky marxismu-leninismu, rovnoprávnost žen a centralistické zřízení státu. Silná centralizace se projevovala mimo jiné tím, že veškeré usnesení OK KSČ Olomouc se mělo řídit usneseními ÚV.¹⁶ Ve svém referátu Taussigová heroizuje úlohu SSSR a stranických organizací ve válečném období, a uvádí, že tyto mají největší podíl na pádu nacismu v našich zemích. Rovněž vyzdvihuje až hrdinskou úlohu Klementa Gottwalda a dalších soudruhů z moskevské emigrace.

Okresní konference Olomouc se v přelomovém roce 1948 konala 7. února, tedy dva týdny před „vítězným únorem.“ Nic nenasvědčuje tomu, že českou společností v té době otřásaly velké změny na policejním velitelství. Z materiálů není možné vyčíst, že by se schylovalo k převzetí moci. Není zde sebemenší zmínka o případném únorovém převratu. Mluví se zde o pokračování práce v Národním shromáždění. Samozřejmě, že se zde vyskytuje kritika k práci v Národní frontě mezi jednotlivými stranami, ta už ale byla typická od roku 1945. Lze vyslovit hypotézu, že únorový převrat byl záležitostí špiček KSČ a samotní členové s tím měli ideologicky pramálo společného. Nicméně posloužili jako prostředek ke splnění cíle. Obyčejní členové byli organizováni v lidových milicích, odborových svazech a závodních organizacích. Tato masa obyvatelstva umožnila dostatečnou politickou sílu k prosazení nového politického režimu. V rozhodujícím okamžiku vyšla do ulic a podpořila své vůdce.

¹⁵ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 1, *Okresní konference Olomouc 1945*.

¹⁶ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952*.

Samotná politická síla KSČ by ovšem nestačila. Je nutné si uvědomit dlouhodobou orientaci na politiku SSSR. Únorem 1948 končí v ČSR demokratické intermezzo, a nastupuje totalitní vláda jedné strany. Hlavním tématem OK je potravinová pomoc od SSSR a zamítnutí Marshallova plánu. Dochází k silné glorifikaci Stalina dle slov delegátů: „V nouzi poznáš přítele.“ Ke dnu 7. února 1948 měla místní organizace KSČ Olomouc registrovaných 12 553 členů.¹⁷ Toto číslo lze považovat za demokratické maximum, které strana byla schopna získat. Vidíme, že strmý růst z poválečných měsíců se zpomalil. Více budou tato čísla analyzována v kapitole o demografickém výzkumu OK.

Ad. 3) Do roku 1947 pozorujeme strmou podporu dobrovolného nadšení pro komunismus u delegátů okresních konferencí KSČ Olomouc. Tato idea byla podložena především vzpomínkou na Mnichov a obavou z nové války. V roce 1948 již pozorujeme pozvolné zpomalení růstu členské základny KSČ Olomouc a reflexi komunismu jako ideologie. U části delegátů lze vyzorovat znechucení veřejným děním a snahou o kritiku. Šlo především o důsledky zamítnutí Marshallova plánu, zemědělské postupy a rozpory ohledně zvyšující se centralizace. Delegáti na OK Olomouc v periodě 1945–1948 vystupovali ve svých projevech velice umírněně, a kritika se objevuje až roku 1948, týden před „vítězným únorem.“ V tomto období se vyskytuje silná glorifikace, snad až zbožštění Stalina, SSSR a Rudé armády.

S rokem 1948 definitivně mizí pomyslně z mapy Evropy tzv. Mitteleuropa, tedy prostor střední Evropy. Chápejme tuto plochu jako určité mocenské vakuum, které mělo udržovat stabilitu mezi dvěma velmocemi na západní a východní hranici. Československo se tak definitivně přičlenilo k Sovětskému bloku.¹⁸

2.2 Okresní konference 1948–1955

2.2.1 Politické pozadí let 1948–1955

Od února do května roku 1948 byla vnitropolitická situace v Československu stabilní. Komunistický převrat proběhl bez výraznějších protestů. Jedním z mála kroků proti této situaci byly pochody studentů v Praze v průběhu března 1948. V květnu 1948 rezignoval prezident Beneš na svou funkci a novým prezidentem byl jednomyslně zvolen Klement Gottwald. Tím byla dovršena uzurpace moci KSČ. KSČ měla v Československu

¹⁷ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 3, *Okresní konference Olomouc 1948*.

¹⁸ RUPNIK, Jacques. *Jiná Evropa*. Praha: Prostor, 1990, s. 75.

přes dva miliony členů. Měla monopol moci ve státě.¹⁹ Strana se již v tomto období dělila na jádro (někdy označeno jako „vnitřní strana“) a členskou základnu. V této práci zkoumáme členskou základnu a její projev na okresních konferencích. Je zajímavé pozorovat bezprostřední vliv jádra na členskou základnu, formou referátů či vstupů do diskuzí.

Pro celé toto období byl typickým jevem v československé politice tvrdý stalinismus a direktiva Moskvy. Tato etapa českých dějin vyznačovala zostřujícím se třídním bojem. Jádro strany se dostalo pod silný vliv Moskvy a sovětských poradců. Pro srovnání lze vidět, že v letech 1945–1948 docházelo k ovlivňování především **zahraniční politiky** Československa ze strany SSSR. Šlo například o zahraničně vojenskou podporu Izraele, kdy Československo dodávalo zbraně a školilo izraelské vojenské jednotky, zvláště letecké. Stalin si od tohoto kroku sliboval, že by se Izrael mohl stát sovětským satelitem na Blízkém Východě.²⁰ Po roce 1948 dochází už ale i k velkému vlivu na samotnou stranu, tedy KSČ. Je vyvíjen nátlak na vrcholné představitele KSČ od Stalina. Stupňuje se úloha moskevských poradců v justičních procesech.

Částečně tento proces polevil v roce 1953 po smrti Stalinově, ale úplně odezněl až s XX. sjezdem KSSS v roce 1956. Na mezinárodním poli v této periodě byla klíčová roztržka roku 1948 mezi Titem a Stalinem, respektive mezi Jugoslávií a SSSR. Tito odmítl absolutní poslušnost Stalinovi. Stalin se obával, že by Titův příklad mohli následovat další sovětské satelity ve východní a střední Evropě. Situace v Maďarsku, kde se sloučila komunistická strana se sociální demokracií, byla pro Stalina alarmující. Hrozila zde změna celkového charakteru strany. Došlo zde v roce 1949 k procesu s ministrem zahraničí Laszlo Rajkem. Následoval politicky vykonstruovaný proces s Trajčo Kostrovem v Bulharsku. Po příchodu sovětských poradců do Československa byla potřeba najít „československého Rajka.“ KSČ nejdříve nabídla zástupce nekomunistických stran.

Roku 1950 proběhl politicky vykonstruovaný proces s národní socialistkou Miladou Horákovou, Závěšem Kalandrou a dalšími nekomunistickými politiky. Nicméně příklad Tita, tedy nezávislého vládce, který je schopen vytvořit mocenské centrum nepřipojené k Moskvě, byl pro politiku SSSR natolik nepřipustný, že bylo potřeba jít dál a odstranit

¹⁹ RUPNIK, Jacques. *Jiná Evropa*. Praha: Prostor, 1990, s. 132.

²⁰ DUFEK, Jiří, Karel KAPLAN a Vladimír ŠLOSAR. *Československo a Izrael v letech 1947-1953*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 9-23.

opravdovou stranickou špičku KSČ.²¹ Typické pro procesy z počátku padesátých let je, že ti, kteří je na začátku pomáhali rozjíždět, se mohli ke konci sami dostat do spárů Státní bezpečnosti. Stranické čistky vyvrcholily procesem s Rudolfem Slánským, ústředním tajemníkem ÚV KSČ. Stránský patřil v roce 1951 ke třem nejmocnějším mužům strany vedle Alexeje Čepičky, Antonína Zápotockého a Klementa Gottwalda. Proces se Slánským byl veden v antisemitském duchu. Slánský byl označen za sionistu. Byla mu přičtena snaha vytvořit druhé mocenské centrum a rozvrátit KSČ. Stranické špičky KSČ - jako Gottwald, Zápotocký či Čepička - věděly, že se jedná o vykonstruovaný proces. Je nutné si uvědomit, že komunistická veřejnost opravdu věřila, že Slánský byl americký agent, který měl za úkol rozvrátit Československo.²² KSČ se v letech 1951–1952 ocitá v hluboké politické, morální a hospodářské krizi. Tato fakta budu reflektovat v OK Olomouc. Bude to první podstatný prvek, který nás bude zajímat.

Atmosféra strachu, částečně polevila po roce 1953, kdy zemřel Stalin a následně Gottwald. Jaké to vyvolalo reakce, a jak se promítla výměna stranických postů v SSSR na úrovni OK KSČ v Olomouci? Lze zde vyčíst stejnou gloriolu kolem Chruščova, jako byla vytvořena okolo Stalina?

Z hospodářského hlediska začala v roce 1949 první pětiletka, které předcházela dvouletka z roku 1947. Obecným cílem bylo nastartování ekonomiky, která byla devastována válkou. Došlo k přeorientování z tradičního lehkého průmyslu na průmysl těžký – tedy doly, hutě a zbrojovky.²³ Byla zavedena cenzura tisku a knih. Došlo k výměně pozic ve státní správě. Kdo si chtěl udržet pracovní místo, musel vstoupit do KSČ. Byly tyto fakty zmíněny na okresních konferencích v Olomouci? Jak se s tím delegáti vypořádali? Vyslovuji dvě hypotézy, které se budu snažit ověřit v následující kapitole.

Mohl jsem konstatovat z dostupných pramenů, že v letech 1945–1948 vstupovala část lidí do KSČ dobrovolně, a s vírou v budovatelské úsilí. Vyslovuji hypotézu, že po roce 1948 vstupují s čistě pragmatických důvodů. Nejspíše se stávají členy pod tlakem všudypřítomného strachu o ztrátu pracovní pozice či o zachování společenské úrovně. V členské základně nešlo primárně o vězení či dokonce o ztrátu života. Nejvyšší tresty totiž byly připraveny pro „vnitřní stranu.“ Tuto domněnku chci ověřit prozkoumáním

²¹ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Nakladatelství Brána, 2003, s. 140.

²² SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952*.

²³ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Nakladatelství Brána, 2003, s. 137.

složení delegátů okresních konferencí a porovnat ji s periodou 1945–1948. Účastnilo se stále stejné sociální uskupení konferencí, nebo se struktura zcela proměnila? K zodpovězení této otázky mně poslouží především zprávy mandátové komise.

Druhá hypotéza se týká zvyšování stranického centralismu. Odchylují se celostátní názory a politická linie od stanovisek prezentovaných na okresních konferencích KSČ Olomouc? Kteří významní představitelé se v tomto době účastnili okresních konferencí KSČ v Olomouci?

2.2.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1948–1955

V této podkapitole se budu zabývat zkoumáním okresních konferencí Olomouc v letech 1948–1955 s tím, že rok 1956 patří do další části. Rok 1956 je vyčleněn z tohoto oddílu, jelikož se zcela obsahově odlišuje.

Konference se konaly opět každý rok a to v jarním období (duben či březen). Konání okresních konferencí v tomto časovém rozmezí mělo svůj smysl, jelikož předcházela KK KSČ, a zároveň i ústředním sjezdům KSČ, kde byli voleni členové ÚV KSČ.

Společná témata, která prostupují okresními konferencemi KSČ Olomouc v tomto období, jsou následující. V první řadě byla v konferencích silná reflexe „vítězného února.“ Šlo především o vyhodnocení toho, jak se zachoval OV KSČ Olomouc v průběhu února 1948. Dle vedoucích představitelů ÚV KSČ vystupujících na okresních konferencích byla olomoucká KSČ příliš pasivní. Dalším tématem bylo vymezení se vůči politickým procesům. Od těch s nekomunistickými představiteli jako byla Milada Horáková, až po procesy s komunisty. Zároveň byla vyhodnocována pozice v mezinárodní politice. Silný anti-německý postoj a anti-amerikanismus jsou typické pro celé toto období vrcholného stalinismu na okresní úrovni. Bude nás zároveň zajímat postoj k SSSR a Stalinovi. Stalin roku 1953 umírá, změnil se postoj k jeho osobě? Posledním předmětem tohoto zkoumání jsou regionální hospodářské záležitosti, které jsou typické pro obsah referátů jednotlivých komisí a diskutérů.

*„Mysleli si, že prezident nepřijme demisi a budeme se muset my komunisté z vlády poroučet...“*²⁴ Těmito slovy začíná okresní tajemník OV KSČ Olomouc roku 1949 svůj proslov na OK Olomouc. *„Náš velký dík patří našemu prvnímu dělníku republiky*

²⁴ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 4, *Okresní konference Olomouc 1949.*

Klementu Gottwaldovi. ²⁵ Toto je pouze výběr vět, které jsou obsaženy ve většině referátů diskusních příspěvků. Bylo zcela jedno, zda se téma týkalo školství, hospodářství či bytové otázky. Oslavné věty ohledně Února 1949 a jeho hlavních představitelů byly téměř všudypřítomné. Zázemí, respektive členská základna KSČ se chtěla identifikovat s jádrem, tedy vnitřní stranou. Vnitřní strana si tento fakt uvědomovala, a proto posílala na okresní konference vysoce postavené členy. Olomouckých okresních konferencí KSČ se v tomto období několikrát zúčastnil Alexej Čepička. Kroměřížský rodák, ministr obrany a vojenský generál. Bylo zcela běžné, že vstupoval do diskuse a ostře kritizoval místní poměry. V bezprostředním hodnocení únorových událostí byl olomoucký okresní výbor kritizován za nečinnost. Většina delegátů vyjadřovala lítost nad tímto faktem ve svých projevech, a snažila se podnítit sebereflexi svých postojů.

Politický diktát Moskvy byl v tomto období znatelný, a nejvíce se projevil v konstruování politických procesů. V roce 1949 dochází na olomoucké konferenci KSČ ke kritice politiky sociální demokracie, která už v té době neměla reálný společensky mocenský vliv. Někteří účastníci vyjadřují nelibost nad politickým centralismem a vysokými platy ředitelů podniků. V následujících konferencích probíhá vymezování vůči církvím, a to především k její činnosti spojené s výchovou mládeže. Bylo zde riziko, že ideologicky ovlivňuje „socialistickou“ mládež směrem, který nebyl v souladu se směřováním KSČ. S tímto faktem nesouhlasí někteří delegáti. Vzápětí se rozpoutala diskuze o členech KSČ, kteří jsou zároveň i členy církví. Je stanovena základní otázka, kdy členství v církvi se vylučuje s členstvím v KSČ. Ti, co chtějí zůstat na svých místech, musí vystoupit z církví. Jedním z cílů OV KSČ Olomouc po roce 1950 bylo omezení vlivu působení církví s důrazem na výchovu mládeže.²⁶ Církev byla chápána jako rozvratný živel. Chvála se znárodnění podniků nad 500 zaměstnanců. Zahájení první pětiletky roku 1949 za přispění soudruha Slánského bylo chápáno jako úspěch celého socialistického bloku.

V roce 1952 pozorujeme radikální změnu v postoji ke Slánskému a k tzv. druhému centru. Slánský je označen řadovými členy jako agent *Wall Street, sionismu a Vatikánu*.²⁷ Členové odmítají zcela Slánského pomyslnou politiku „reakčního spikleneckého centra.“ Přirovnávají ho k Titovi v Jugoslávii. Vymezení vůči Slánskému pokračuje v klesající tendenci až do roku 1955. Slánskému, Švermovi, Geminderovi a dalším je přičten

²⁵ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 4, *Okresní konference Olomouc 1949*.

²⁶ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 4, *Okresní konference Olomouc 1949*.

²⁷ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952*.

ekonomický neúspěch první pětiletky. „Spiklenecké centrum“ podporovalo venkovské boháče, kteří vykořisťovali chudý a bezbranný vesnický lid. Těmito slovy se vyjadřují vedoucí představitelé KSČ k současné ekonomické situaci v Československu. V zemědělské politice měla přinést úspěch kolektivizace půdy, a zřizování JZD (Jednotných zemědělských družstev).²⁸ Veškerá rétorika ÚV KSČ, byla přebírána do posledního detailu v nižších institucích.

V zahraničně politických postojích se delegáti vymezují především vůči politice USA, Velké Británie a západní Evropy. Na druhé straně je silná podpora politiky Číny a zemí socialistického bloku. Objektivně lze říct, že v oficiální rétorice se snaží delegáti o prosazení primárně mírové cesty. OSN je označena jako „přivěšek USA.“ Krize koloniálního systému dle delegátů svědčí o krizi koloniálního systému a konci politiky imperialismu Churchila. Důležité je sledovat podporu Číny ze strany SSSR. „*Nelze si myslet, že Čína bude mít ruky v kapsách, když vidí, jak se USA chová okolo Taiwanu. Čínský lid hrdinně vyhnal Čankajška i s Američany a rozhodl se osvobodit i Taiwan. Až bude USA v této oblasti poraženo, uvědomí si, že nemá strkat prsty do Asie.*“²⁹ Na druhé straně pozorujeme obavy jednotlivců z nové militarizace Západního Německa, které by mohla celý svět přivést do nové světové války. Vyzbrojení Západního Německa a jeho začlenění do NATO by mohlo být příčinou konfliktu. Politika Francie a Velké Británie je přirovnána k politice nacistické Třetí Říše.³⁰ Velkým úspěchem pro socialistický tábor bylo přerušení bojů v Koreji.³¹ SSSR je dle straníků velmocí míru, tak jak to soudruh Stalin vždy chtěl.³²

Nepřemožitelný Sovětský svaz, kterému ukazuje správnou cestu náš velký vůdce národů J. V. Stalin.³³ Toto je parafráze věty z úst jednoho z delegátů OK Olomouc v roce 1952. Tyto názory potvrzují to, že toto období je po právu označeno jako doba vrcholného stalinismu. „Lenin a Stalin jsou pro soudruhy nevyčerpatelná studnice vědomostí,“ jak uvádí další delegát ve svém projevu. Každý delší a významnější referát byl započat či ukončen Leninovým či Stalinovým citátem.³⁴ Po smrti Stalina v roce 1953 pozorujeme velkou lítost nad smrtí stranického vůdce. Stejný zármutek je vyjádřen nad smrtí

²⁸ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952.*

²⁹ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 2, inv. č. 8, *Okresní konference Olomouc 1955.*

³⁰ Tamtéž.

³¹ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 7, *Okresní konference Olomouc 1954.*

³² SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 2, inv. č. 8, *Okresní konference Olomouc 1955.*

³³ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952.*

³⁴ Například citát: „*Ani krok zpět, tak nyní zní naše heslo!*“ ... ale samozřejmě mnohé další.

československého prezidenta Gottwalda. Kolem Stalina pozorujeme přetrvávající gloriolu, která má ovšem klesající tendenci. V roce 1953 Stalin umírá a na OK KSČ Olomouc se pak vyskytuje zmínka o jeho velkých činech a zásluhách pro Československou republiku. O Chruščovovi, který nastoupil po Stalinovi, nelze říct, že by byl mezi delegáty OK Olomouc tak populární. Dominantní institucí, která je glorifikována po smrti Stalina se stává kolektivní orgán KSSS.³⁵ Stalinova sláva a obliba v řadách delegátů vycházela z dvojí podstaty.

Zprvým význam Rudé armády v průběhu druhé světové války. Důležitost Rudé armády, ve které Stalin vystupoval, jako hlavní vůdce v boji za osvobození. To bylo klíčové pro vytvoření kultu osobnosti.

Druhým faktorem byl nedostatek informací o činnosti v samotném SSSR. Stalin byl bezpochyby velký vojevůdce a politik, na druhé straně byl ale i diktátor. Informace o politických čistkách a vraždění, kterých se dopustil, by dle mého úsudku vedly k částečné revizi názorů delegátů. Nicméně účastníci OK KSČ Olomouc dostávali pouze první druh informací, a tak Stalin byl až do roku 1956 oslavován jako hrdina československého lidu. Chruščov nebyl natolik významnou osobností, aby pronikl do povědomí jednotlivých straníků.

Adorace Stalina v Československu vycházela především ze tří podmínek. Byla známa dlouhodobá orientace společnosti na ideu slavjanofilství, která existovala již za Rakouska-Uherska. K tomu se po druhé světové válce přidala nedůvěra k západním mocnostem. Druhým faktorem byly osvobozující boje Rudé armády během druhé světové války. Poslední faktorem ve zbožštění Stalina byla role českého ateismu. Pokud pozorujeme průvody k oslavám Stalinových sedmdesátých narozenin, vidíme, že lidé nesou obrazy, nápisy a plakáty jakoby uctívali nějakého svatého. Stalin a jeho propagační tým skvěle dokázal využít český ateismus a včlenil do této dimenze svojí postavu, která byla adorována.

Posledním bodem, kterým se budeme zabývat, je reflexe regionálního vývoje. Nejdůležitější změna proběhla v roce 1952, kdy došlo k rozdělení správy okresu. Městský výbor KSČ Olomouc, byl postaven na úroveň OV KSČ Olomouc. Okresní výbor se měl věnovat záležitostem mimo město Olomouc a Městský národní výbor Olomouc se měl zaměřit na problémy v samotném městě. Důvodem byla snaha o zkvalitnění jednak

³⁵ Komunistická strana Sovětského svazu.

stranické práce, a zefektivnění samosprávy.³⁶ Samozřejmostí jsou požadavky na zvyšování výroby, větší mechanizaci a industrializaci průmyslu v celém okrese. Někteří představitelé vystupují s kritikou okresních výborů a s tím, že je potřeba zlepšit práci v organizacích. „*Mělo by se více jednat a pracovat a méně se účastnit zasedání.*“³⁷ Tyto názory se objevují po roce 1954 ve velice omezené míře.

2.3 Okresní konference 1956–1960

2.3.1 Politické pozadí let 1956–1960

Dne 25. února 1956 proběhl XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu, kde N. S. Chruščov pronesl **tajný** projev, ve kterém odsoudil Stalinův kult osobnosti. Tento fakt znamenal určitou míru politického uvolnění a pozvolný počátek procesu destalinizace v SSSR. Chruščov poodhalil praktiky diktátorského režimu Stalina. Stalinismus tak přestal být oficiální politikou KSSS a potažmo sovětského bloku. Ideologie stalinismu byla v uplynulém období zdrojem legitimacy. Tím, že hlavní určující ideologie byla odsouzena, bylo nutné hledat další ideová východiska. Sovětský blok se oficiálně přimкнуl k leninismu a marxismu.

V Československu, kde postava Stalina byla zbožštěná, to nevyvolalo zvláštní situaci u členské základny, jak bychom očekávali. Stranické zázemí KSČ se nemělo dozvědět detaily Chruščovova projevu. Navenek měl socialistický blok zůstat kompaktní. Reakce na odsouzení Stalinova kultu osobnosti byly rychlé a bez větších následků. Došlo k bourání soch a památníků.

V každé zemi sovětského bloku byl proces destalinizace odlišný a vyznačoval se dvojí dimenzí. Došlo k odlivu členské základny, a strana byla přinucena držet moc za pomoci bezpečnostních či ozbrojených složek.³⁸

V roce 1956 vypuklo povstání a demonstrace dělníků v Poznani. V Budapešti začaly rovněž nepokoje v reakci na povstání polských dělníků. V čele maďarských povstalců stanul Imre Nagy, který se snažil o dosažení neutrality Maďarska a o vystoupení z Varšavské smlouvy. Celé situaci předcházelo stažení vojsk SSSR z prostoru Rakouska.

³⁶ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952.*

³⁷ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 7, *Okresní konference Olomouc 1954*

³⁸ VESELÝ, Zdeněk. *Světová politika 20. století v dokumentech: (1945-1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001, s. 269-278.

Je nutné si také uvědomit mezinárodní situaci. V roce 1956 došlo k Suezské krizi. Státy Francie, USA a Velká Británie podpořily Izrael, v bojích proti Egyptu. SSSR slíbil, že zachová neutralitu za předpokladu, že západní mocnosti nebudou podporovat maďarské povstání. V listopadu roku 1956 došlo k finálnímu potlačení maďarského povstání sovětskými vojsky. V čele Maďarska stanul János Kádár, který byl dosazen SSSR. Imre Nagy, dosavadní vůdce povstání pak byl odsouzen k trestu smrti.

Maďarské povstání byly důležitým okamžikem ve střední a východní Evropě. Potvrdila se sféra vlivu SSSR. Lze říct, že na něj následně navázalo Pražské jaro v roce 1968 a poté povstání Solidarity v roce 1981. Všechny tyto události spojovaly navzájem požadavky na demokratizaci společnosti.³⁹

Roku 1960 došlo k územně správní reformě. Olomoucký kraj byl zrušen. Byl zřízen jediný Severomoravský kraj, který měl sídlo v Ostravě. Veškerá krajská stranická agenda byla v Olomouci zrušena a převedena do Ostravy. Tato reforma vedla k posílení centralismu a zesílení moci ÚV KSČ. Došlo také k posílení moci nově zvoleného prezidenta Antonína Novotného po smrti Antonína Zápotockého v roce 1957. Antonín Novotný poprvé v historii spojil funkci prezidenta republiky a funkci prvního tajemníka ÚV KSČ. Stal se tak nejmocnějším mužem ve státě.⁴⁰

Obr. 1. Kraje po správní reformě v roce 1960.⁴¹

³⁹ RUPNIK, Jacques. *Jiná Evropa*. Praha: Prostor, 1990, s. 234-241.

⁴⁰ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Nakladatelství Brána, 2003, s. 244.

⁴¹ Základní geografické charakteristiky ČR. In: *Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky* [online]. 2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js13/geograf/web/pages/01-geograficke-charakteristiky.html>

2.3.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1956–1960

V období 1956–1960 se uskutečnilo pět OK KSČ Olomouc. V roce 1960 se pak konal aktiv delegátů okresní konference, na kterém měla proběhnout revize usnesení okresní konference a zároveň kontrola již přijatých usnesení.

Z této periody je zachováno nejvíce pramenů, které mají své kopie a obsahují původní necenzurované verze projevů do diskuzí. Závěrečný obsah okresních konferencí poté co prošel cenzurou, byl vtištěn a svázan. Celkem bylo pořizováno pět kusů výtisků. Jeden výtisk byl odeslán má ÚV KSČ, další výtisk byl odeslán na KV KSČ v Olomouci a další tři výtisky byly ponechány na OV KSČ Olomouc.⁴²

Z referátů delegátů pozorujeme výraznou změnu v rétorice. Již se neprovolává sláva Stalinovi, ani Gottwaldovi. Oslavovány jsou především sjezdy KSSS. Usnesení XX. sjezdu KSSS ovlivnilo celé toto období. Nicméně přesný obsah, a především politické a diktátorské praktiky Stalina jsou delegátům utajeny. Toto téma je velice tabuizované. Mluví se o usnesení XX. sjezdu ve smyslu především obnoveného leninismu. Imperialisté prý chtěli rozložit socialistický tábor revolucemi v Polsku a Maďarsku. Hlavním cílem strany bylo zůstat kompaktní. Toto jsou hlavní názory na mezinárodně politickou situaci.

Nedochází absolutně k žádné kritice Stalina.⁴³ Téma Stalin, jakoby zmizelo ze všech referátů. Jako následek XX. sjezdu vypukly nepokoje v Polsku a následně v Maďarsku. Zástupce ÚV KSČ Sochor přetlumočil výsledky XX. sjezdu KSSS na Okresní konferenci v roce 1957, proč bylo potřeba kritizovat Stalina. Sochor říká: *„Chyba Stalinova nebyla v tom, že mluvil o třídním boji, že zdůvodňoval jeho význam jeho existenci, ale v tom, že jednostranně hodnotil jeho průběh a zveličoval, a na zákonitosti povyšoval některé formy třídního boje, a přehlížel formy jiné. Při kritice Stalinovy poučky musíme vidět, že nekritizujeme mezinárodní názor, ale názor který jednostranně zobrazuje a obráží určité stránky objektivních skutečnost.“*⁴⁴ Jak je zřejmé, tyto slovní formulace, které volil Sochor, jsou složité a smyslu myšlenek lze těžko pochopit. To co se dělo během stalinismu bylo v plné míře postupně objasňováno až po roce 1989.

V tomto období vystupují na OK dominantně delegáti průmyslových závodu Sigma Lutín, Moravské železárny, Moravia-Mariánské Údolí a Hlubočky. Tyto podniky patřily mezi nejvýznamnější průmyslové elementy okresu s velkým politickým a ekonomickým

⁴² SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 11, *Okresní konference Olomouc 1958.*

⁴³ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 3, inv. č. 9, *Okresní konference Olomouc 1956.*

⁴⁴ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 10, *Okresní konference Olomouc 1957.*

vlivem. Zástupci těchto industriálních komplexů patřili mezi pravidelně volené členy do OV KSČ Olomouc. Další členové z těchto podniků byli voleni na KK či do vedoucích pozic jednotlivých specializovaných komisí. Na OK Olomouc docházelo neustále ke kritice činnosti OV KSČ Olomouc. Hlavním problémem byla činnost tzv. byra okresního výboru, které mělo fakticky větší moc než okresní výbor. Část delegátů byla s touto skutečností seznámena a nesouhlasila s ní. Veřejně proto vystupovali delegáti proti této činnosti s argumentem, že dochází k rozhodování o zásadních věcech z popudů jedinců a ne z popudu kolektivu.⁴⁵ Kritika činnosti OV KSČ byla velice obecná, chyběly zde však konkrétní věci. V konečném důsledku nebyl označen nikdo, kdo by nesl odpovědnost za neefektivní správu. Nebylo vyvozeno žádné opatření, aby se tomuto stavu předešlo. Autorita okresního výboru, respektive členů, kteří byli dlouhodobě voleni do tohoto orgánu byla natolik silná, že opozice byla slabá či zastrašená. Delegáti reflektovali opět i mezinárodní události. Jednoznačně byla odsouzena Maďarská revoluce v roce 1956.

Pokud docházelo k významným změnám v samosprávě či v politice, byl svolán z iniciativy OV KSČ aktiv delegátů okresní konference. V září roku 1959 se uskutečnil poprvé i Aktiv delegátů okresní konference Olomouc. Roku 1959 byl svolán z důvodu nově připravované územně správní reformy. Uskutečnil se v Národním domě v Olomouci a jeho cílem bylo uskutečnit revizi usnesení přijatých na okresní konferenci v březnu 1959. Proběhla kontrola plnění usnesení okresním výborem. Došlo k vyhodnocení mezinárodní politické situace a technologické revoluce. V této době byl spuštěn první atomový ledoborec a byla vystřelena raketa na Měsíc. Všechny tyto události povzbuzovaly sebevědomí delegátů o tom, že Západ je v krizi zatímco SSSR dosahuje vrcholu ve světě, v technice a vědě. Informace delegátů byly ovšem jednostranné, nedocházelo k objektivnímu vyhodnocení situace.⁴⁶ Myšlení účastníků konference či aktivu bylo formováno především stranickým tiskem a informacemi, které do roku 1963 podléhaly přísné cenzuře. Od roku 1963 cenzura polevovala, nicméně stále trvala až do března 1968.

Roku 1960 se uskutečnily dvě konference v okrese Olomouc, jedna byla Okresní konference Olomouc a druhá byla ustavující Místní konference KSČ Olomouc. Místní konference byla reakcí místních politických představitelů na zavedení politického centralismu. Tato změna organizace měla přijmout opatření, která měla zabránit demokratizačnímu procesu v socialistické demokracii a relativní participaci pracujících

⁴⁵ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 10, *Okresní konference Olomouc 1957*.

⁴⁶ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5, inv. č. 12, *Okresní konference Olomouc 1959*.

lidu na moci. Hlavní vizí nové správní reformy bylo vytvoření nových okresů a vznik větších územních celků. Tímto se měl zvýšit ekonomický, politický a kulturní význam jednotky. Tento fakt dle mého soudu přispěl k vzrůstu nespokojenosti, která se projevila oživením občanské společnosti v roce 1968. Olomoucký kraj byl tedy zrušen roku 1960, a byl přiřazen pod Severomoravský kraj s centrem v Ostravě. Tento nový kraj měl deset okresů, ve kterých žilo 1,7 milionů obyvatel.⁴⁷ Jednalo se o velký územní celek s velkým počtem obyvatel, který nemohl být efektivně řízen. Velké správní celky v samosprávě byly neefektivní. Centrum v Ostravě nebylo schopné efektivně rozdělovat peníze a pochopit místní problémy. Vytvořila se tehdy tři významná regionální centra a jedno centrum politicko-správní. Status regionálních center bylo přiřazeno Olomouci, Vsetínu a oblasti Karviná-Havířov. V Ostravě byla koncentrována veškerá rozhodovací pravomoc v Severomoravském kraji.

Na OK KSČ Olomouc 1958 se řešila perspektiva dalšího vývoje města Olomouc. Budoucí rozvoj dle delegátů závisel především na průmyslové výstavbě, vyřešení bytové a otázky a zvýšení zaměstnanosti žen. V rámci rozvoje okresu bylo navrženo častější konání kulturních a společenských akcí. Jiří Drmola, předseda Městského národního výboru, navrhl pořádání zemědělských výstav, které by ukázaly rozvoj zemědělského družstevnictví, mechanizace a nových metod v pěstování plodin. „*Cílem této výstavy by mělo být posílení socialistického sektoru na vesnici a dalšího rozvoje zemědělství v našem okrese.*“⁴⁸ Jedná se tak o první vážnější návrh projektu Flóra v Olomouci, který byl v roce 1958 pojmenován jako *Flóra: Výstava květin podniků místního hospodářství*.

2.4 Okresní konference 1961–1967

2.4.1 Politické pozadí let 1961–1967

Šedesátá léta jsou označována jako „doba uvolnění.“ Tento termín souvisí s procesem destalinizace a obrozením občanské společnosti v Československu. Tento pozvolný postup demokratizace společnosti byl umožněn zmírněním napětí mezi Východem a Západem. Nikita Chruščov bych ochoten zasednout k jednacímu stolu i s představiteli západních mocností. Druhým bodem byla částečná generační výměna na vedoucích pozicích. Nastupují politici, kteří vystudovali už za vlády komunistů, a jejich myšlení bylo částečně deformováno. Tzv. „dělnické kádry“ odchází z vedoucích pozic.

⁴⁷ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5, inv. č. 13, *Okresní konference Olomouc 1960*.

⁴⁸ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 11, *Okresní konference Olomouc 1958*.

Všimněme si zvyšujícího se podílu vysokoškoláků a středoškoláků s maturitou ve struktuře delegátů okresních konferencí pro rok 1962, 1964 a 1966 v kapitole 3.3 *Struktura delegátů dle vzdělání na okresních konferencích Olomouc*. Třetím bodem, který vedl k růstu požadavků demokratizace byl pokles oficiální politiky a neschopnost režimu uspokojit základní potřeby obyvatel. Ekonomický neúspěch třetí pětiletky byl výrazný. Ekonomická krize v letech 1961/1962 se vyznačovala nedostatkem energií, surovin ale i jídla. Jednalo se o základní podmínky pro život a lidé si začínali pozvolna uvědomovat, že je potřeba režim reformovat.

S návrhem na zavedení plánovaného tržního hospodářství přichází Ota Šik.⁴⁹ Ota Šik se nejspíše inspiroval maďarským ekonomickým modelem, který byl zaveden po roce 1956 Jánosem Kádárem. Cílem bylo zavedení samostatných podniků a zavedení přesných pravidel trhu. Neúspěšný podnik si ponese své ekonomické následky sám, bez spolufinancování státu. Tento model měl přivést větší zodpovědnost a volnost v oblasti obchodování. Nicméně režim nebylo možné reformovat ekonomicky bez uskutečnění zásadní reformy politické. Hospodářské reformy souvisely s reformami politickými. Tato změna systému byla možná až koncem osmdesátých let s nástupem Gorbačova a jeho „glasnosti“ a „perestrojky.“ Oto Šik předběhl svou dobu, a proto se reforma nikdy neuskutečnila.

Začátek šedesátých let se vyznačuje v českém prostředí duchem destalinizace. Je zbořena monumentální socha Stalina na Letné v Praze v roce 1962. Roku 1963 dochází k politické rehabilitaci Rudolfa Slánského a odsouzení politických zločinů padesátých let. Zároveň je přijat zákon na zmírnění cenzury. Jedním z důležitých mezníků byla tzv. Liblická konference. Díky této konferenci se probudil český intelektuální duch. Kulturní obroda národa byla započata a vyvrcholila rokem 1968. V jejím čele stanul například Miloš Forman, který natočil film *Hoří má panenko*, kde ukázal mravní úpadek českého národa. Ludvík Vaculík a Milan Kundera píší díla, která se snaží moralizovat a vyjádřit názory většiny národa. Celý tento proces vyvrcholil rokem 1968, a definitivně byl utlumen v srpnu 1969.⁵⁰

V roce 1964 došlo v SSSR k tichému (palácovému) převratu a k moci se dostal Leonid Brežněv. Nástup Brežněva k moci je spojován s pojmem nastolení neostalinismu

⁴⁹ 60. léta obrodný proces v oblasti ekonomiky. In: VLČEK, Tomáš. *Totalita* [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_03.php

⁵⁰ RUPNIK, Jacques. *Jiná Evropa*. Praha: Prostor, 1990, s. 225-227.

v sovětském bloku. Z mezinárodně politického hlediska je důležité reflektovat vztahy mezi Čínou a SSSR. Počáteční spory začaly již roku 1958, kdy byla v Číně zavedena politika „velkého skoku.“ Sovětští poradci nebyli přizváni k pomoci, a tím se začíná oddalovat vzájemné idylické soužití SSSR a Číny. Tento antagonismus se prohluboval a vyústil vojenskými spory koncem šedesátých let. Z Číny se tak stal vedle USA a západních mocností další nepřítel socialistického bloku. Mao byl vyškrtnut z čestného předsednictva vrcholných představitelů KSSS. Rozchod s Čínou byl umocněn „kulturní revolucí“, která představovala specifickou cestu Číny k socialismu. V sedmdesátých letech dokonce došlo ke sblížení Číny a USA, díky politice ministra zahraničí USA Henryho Kissingera. Čína se tak definitivně zařadila do tábora „*imperialistických nepřátel*.“

2.4.2 Hlavní znaky okresních konferencí v letech 1961–1967

Okresní konference KSČ Olomouc se konaly v tomto období jednou za dva roky. Typické pro okresní konference KSČ Olomouc v šedesátých letech byl růst počtu delegátů a přítomnost celorepublikových špiček. Konference roku 1962 se účastnil ministr zemědělství Krutina a roku 1964 ministr všeobecného strojírenství Karel Poláček. Roku 1966 pak předseda Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Pavel Hron. Přítomnost elit na okresních konferencích měla napomoci zdánlivé legitimitě zvoleného okresního výboru. Byl to jeden z nástrojů, který využívala vnitřní strana k ovlivňování členské základny.

V diskusních příspěvcích a jednotlivých referátech pozorujeme tři dominantní témata: Jedná se o liberalizaci poměrů, rozchod s Čínou a problém přenesení centra z Olomouce do Ostravy.

Delegáti zaznamenali liberalizaci poměrů, a postoj vůči ní nebyl jednotný. Někteří zástupci byli pro zachování či ještě větší liberalizaci. Část delegátů však vystupovala zásadně proti. Zajímavé je pozorovat rozdílnost názorů mezi zástupci z městských částí Olomouc, a názory delegátů z okolních vesnic patřících stále do okresu Olomouce. Z materiálů lze vyčíst, že lidé z vesnice byli méně konzervativní. Prosazovali liberálnější poměry a nebyli tolik vázání na stranickou ideologii. KSČ ale měla být stále marx-leninskou stranou, která bude vedoucí silou ve společnosti. Klíčová byla zde ideová jednota a všestranný rozvoj jejich členů. Argument konzervativních politiků byl, že strana určuje cíl a smysl společenského vývoje. Konzervativci se snažili o omezení

liberalistického pojetí vlády a strany. Viděli v liberálních členech reakcionáře, tedy lidi, kteří chtěli stranu rozvrátit.⁵¹

Z mezinárodního hlediska byl klíčový politický rozchod s Čínou. V očích delegátů byla narušena jednotnost Čínské lidové republiky. Vinou Číny pak byla nejednotnost socialistického bloku, která se projevovala ve Vietnamu, Brazílii či v afrických zemích. Čína se spojila s Francií, aby potlačila zájmy pracujícího lidu ve Vietnamu. Alespoň tak byl prezentován ideologický rozchod SSSR s Čínou před obecenstvem delegátů na OK Olomouc. Peking usiloval stát se světovým centrem komunismu, jelikož Čína má velký vliv v prostoru Thajska, v Indonésii, Japonsku, Barmě, Albánii a v Severní Koreji. Hlavní problém Číny byl odklon od marxismu leninismu a malý respekt vůči politice Moskvy. Delegáti OK Olomouc 1966 dokonce šli tak daleko, že napsali dopis adresovaný Komunistické straně Číny s tím, že mají radikálně změnit svou politiku, jinak poroste jejich izolace v mezinárodním komunistickém hnutí.⁵²

Problém přenesení centra z Olomouce do Ostravy, a zrušení Olomouckého kraje byl velmi citlivý. Delegáti pocítovali pokles významu města, který byl spojen s poklesem příjmů. Jedním z navrhovaných bodů, jak zvýšit význam města byl nahrazen projekty jako Celostátní výstava okrasného zahradnictví v roce 1964.

3 Demografické složení okresních konferencí OV KSČ Olomouc

V této kapitole bude předmětem mého zájmu rozbor okresních konferencí KSČ Olomouc z hlediska demografické struktury delegátů. Předmětem zkoumání bude také věková struktura okresních konferencí Olomouc. Následně se zaměřím na zkoumání delegátů z hlediska délky jejich členství v KSČ, respektive roku vstupu do strany. Další kategorií, kterou zde rozeberu, bude složení delegátů dle úrovně jejich vzdělání. Bude mne zajímat i rozbor delegátů dle jejich sociálního postavení, tedy zaměstnání. V poslední řadě rozeberu podíl mužů a žen na konferencích a podíl delegátů, kteří byli v církvi. V této kapitole budu vycházet především z informací ze zpráv Mandátové komise pro okresní konference KSČ Olomouc z let 1954, 1959, 1964 a 1966.

Musel jsem omezit rozsah informací vzhledem ke dvěma faktorům. Za prvé k dostupnosti informací; ne ke každé konferenci jsem byl schopen dohledat potřebný

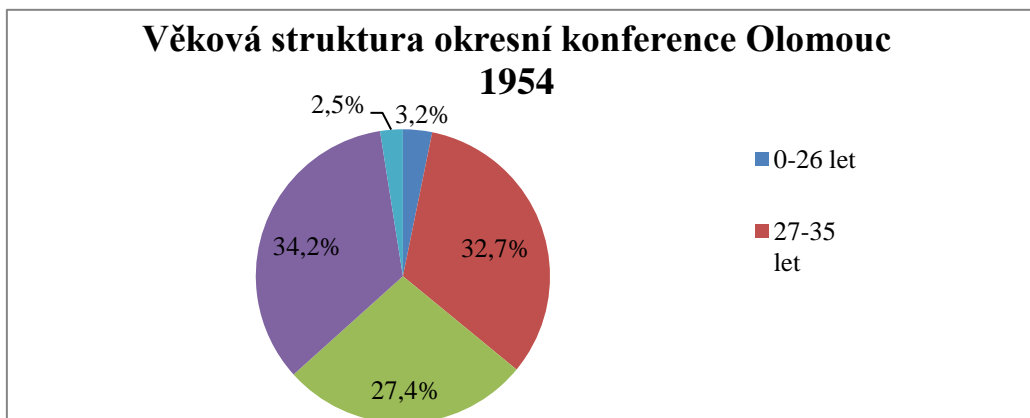
⁵¹ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 6, inv. č. 15, *Okresní konference Olomouc 1964*.

⁵² SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart.71, inv. č. 16, *Okresní konference Olomouc 1966*.

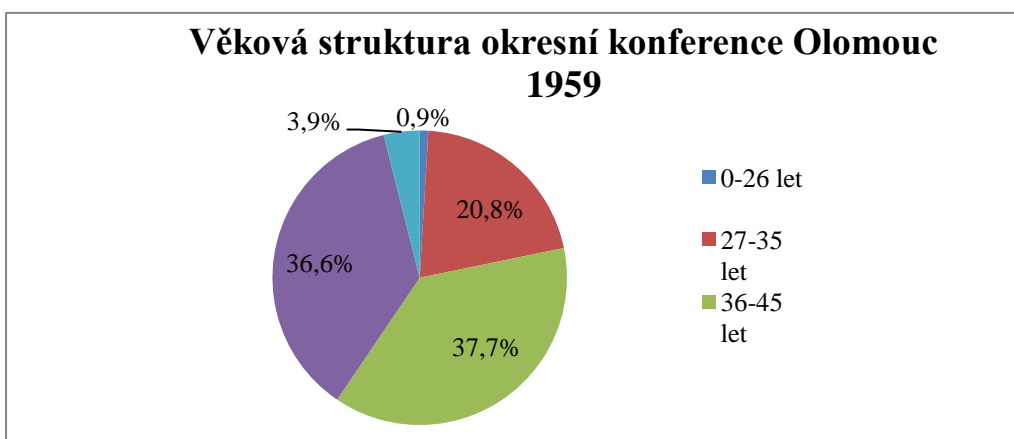
materiál. Velký problém je především u starších konferencí ve čtyřicátých letech, kdy podobná data neexistují. Druhým limitem mně byla užitečnost informací. Snažil jsem se vybrat pouze ta data, která považuji za důležitá, a lze na nich demonstrovat celorepublikový trend. Samozřejmě, že by dále vyslovené hypotézy chtělo ověřit srovnáním s jinými okresními konferencemi.

3.1 Věková struktura delegátů vybraných okresních konferencí

Na OK Olomouc v roce 1954 vidíme, že věkový podíl delegátů je rovnoměrně rozložen mezi generace produktivního věku (tedy 26–60 let). Není zde zatím žádná dominantní generace. V absolutních číslech se této konferenci zúčastnilo pouze 281 delegátů, což je číslo, které je nízké vzhledem k dalšímu vývoji konferencí v šedesátých letech.

Obr. 2. – Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1954 v grafu⁵³

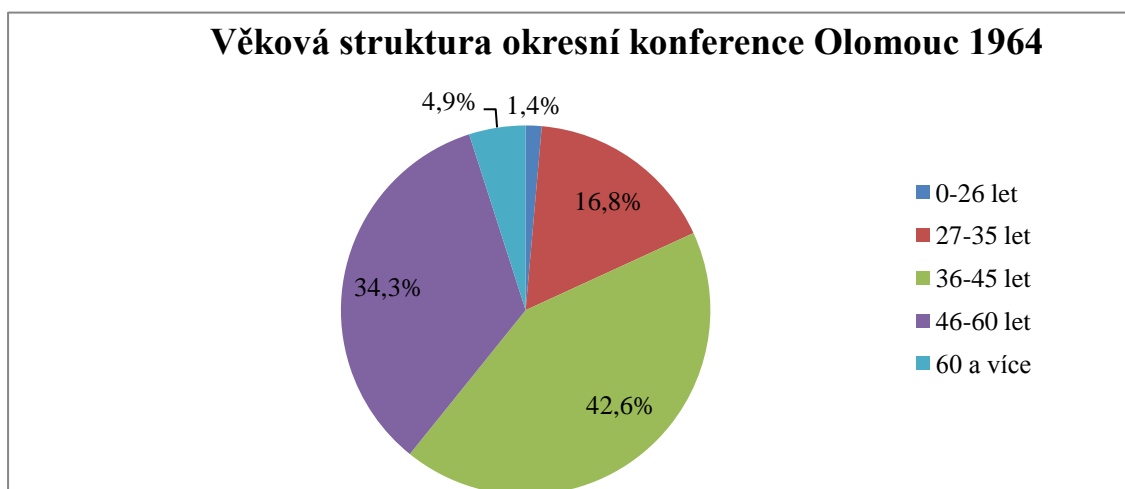

Obr. 3. - Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1959⁵⁴

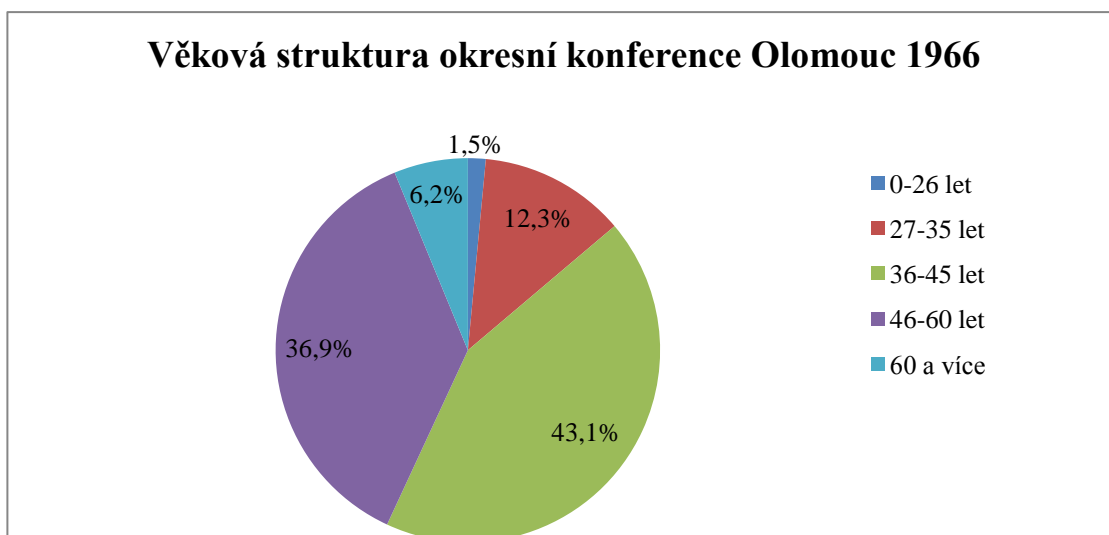
⁵³ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 7, *Okresní konference Olomouc 1954*

⁵⁴ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 10, *Okresní konference Olomouc 1957*.

Z grafu je zřejmé, že politická elita okresu Olomouc zestárla. Je možné pozorovat strmý růst střední generace (36–45 let), stabilní hodnotu středně starší generace (46–60 let) a nárůst generace 60 a více. Podíl mladší politické reprezentace je nízký. Sledujeme pokles generace 27–35 let, který má dlouhodobý charakter a velice nízký podíl skupiny delegátů pod 26 let. Důležitý je zde tedy poznatek, že strana **mírně stárne a nedaří se jí omladit**. Tuto informaci si zapamatujme, jelikož ji budeme v dalším statistickém výzkumu v této práci potřebovat. Zároveň pozorujeme opět růst počtu delegátů v absolutních číslech oproti roku 1959.

Obr. 4. – Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1964 v grafu⁵⁵

Obr. 5. - Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1966 v grafu

⁵⁵ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 6, inv. č. 15, *Okresní konference Olomouc 1964*

Z grafu pro OK Olomouc 1966 jednoznačně vyplývá stárnutí politických elit okresu. Politická reprezentace KSČ neprocházela generační výměnou. Vidíme, že během zkoumaného období dochází neustále k jasnému stárnutí strany v okresu Olomouc. Nárůst podílu střední generace (36-45 let) je markantní.

Zároveň i roste skupina 60 a více, a to 4 % oproti roku 1954. Je nutné vysvětlit i mírný vzestup v generaci 0-26 let. To by mohlo souviset se vstupem mladších členů do politického života po roce 1956, kdy došlo k odsouzení kultu osobnosti. V absolutních číslech se konference účastní 803 delegátů, což je nejvíce v samotné historii OK Olomouc.

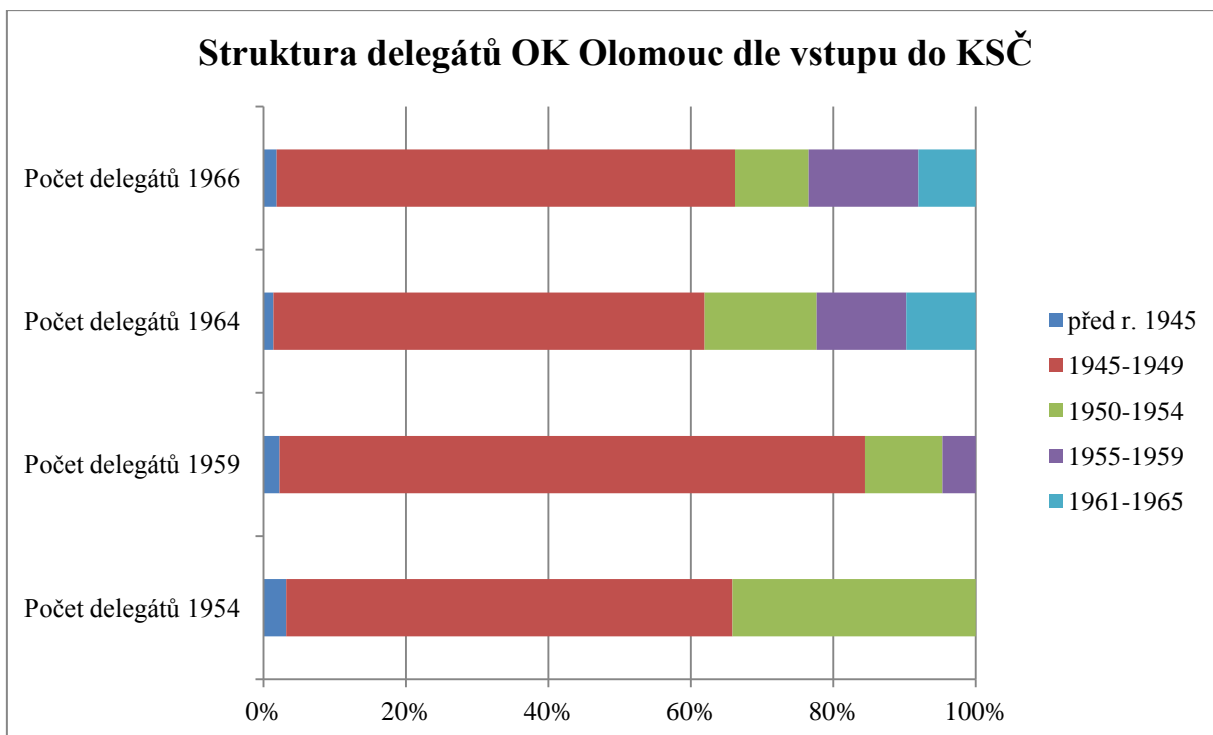
Tab. 1. – Věková struktura OK Olomouc 1954 – 1966 ⁵⁶

Věkové kategorie	1954	1959	1964	1966
0-26 let	9	5	11	12
27-35 let	92	111	132	99
36-45 let	77	201	336	346
46-60 let	96	195	270	296
60 a více	7	21	39	50
celkem	281	533	788	803

3.2 Delegáti na okresní konferenci dle délky členství v KSČ

Politická reprezentace v roce 1954 v okrese Olomouc vstoupila do KSČ v letech 1945-1948. To souvisí s již vyslovenou hypotézou v kapitole 2.1.2 (*Hlavní znaky okresních konferencí Olomouc v letech 1945–1948*) o tom, že nejvíce členů vstupovalo do KSČ dobrovolně v poválečných letech. Zafungoval efekt Mnichova a Rudé armády. Podíl politicky aktivních členů, kteří vstoupili do strany před rokem 1945 je nízký z několika důvodů. Staří členové byli konfrontováni s válečnými událostmi, které je mohli v očích nových straníků kompromitovat v jejich neprospěch. Období roku 1954 je už perioda po vnitrostranických procesech, které nejvíce odnesli starší členové strany. Delegáti, kteří vstoupili do strany v letech 1945-1949 tvoří významnou skupinu v okrese Olomouc, která si drží své pozice v celém námi zkoumaném časovém období.

⁵⁶ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1-7, inv. č. 6-16, *Okresní konference Olomouc 1954-1966*.

Obr. 6. – Struktura delegátů OK Olomouc 1954, 1956, 1964 a 1966 dle vstupu do KSČ⁵⁷

Tab. 2. – Struktura delegátů OK Olomouc 1954, 1956, 1964 a 1966 dle vstupu do KSČ⁵⁸

Rok vstupu do KSČ	před r. 1945	1945-1949	1950-1954	1955-1959	1961-1965
Počet delegátů 1954	9	176	96	0	0
Počet delegátů 1959	12	438	58	25	0
Počet delegátů 1964	11	477	124	99	77
Počet delegátů 1966	15	518	83	124	65

3.3 Struktura delegátů dle vzdělání na okresních konferencích

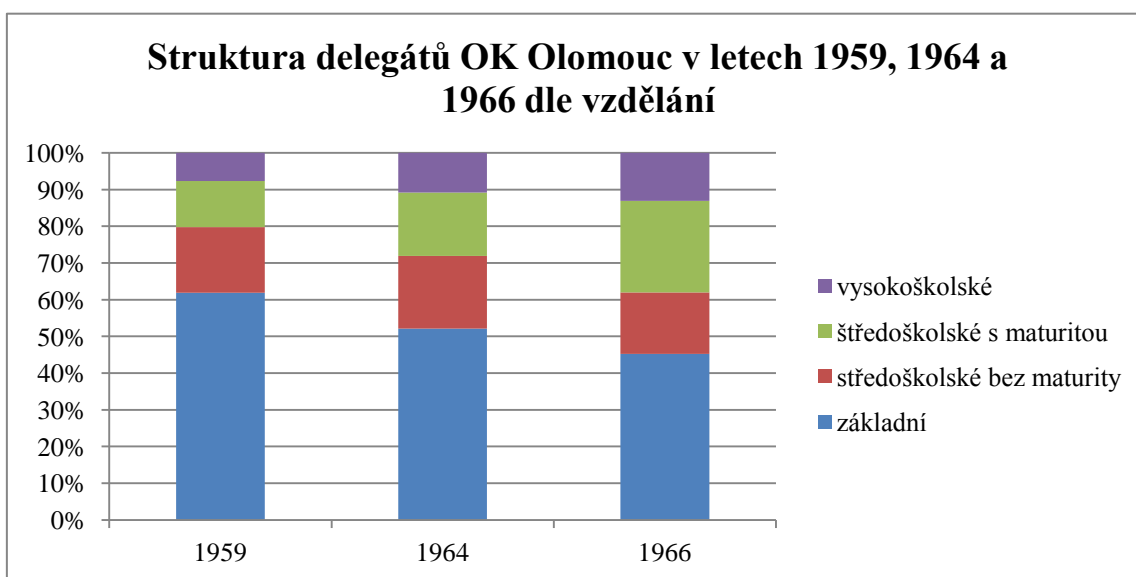
Procentuální podíl vysokoškolsky vzdělaných a středoškolsky vzdělaných delegátů se neustále zvětšoval v průběhu času. To koresponduje s hypotézou, že v šedesátých letech odchází tzv. dělnické kádry z vedoucích pozic a nastupuje nová generace politiků. Ti jsou obvykle již vzděláni v komunistické ideologii a zařazují se mezi elity okresu.

Z prezentovaných dat vyplývá, že v padesátých letech politické elity okresu Olomouc měly většinou především základní vzdělání. V průběhu šedesátých let se tento podíl zmenšuje a narůstá skupina vysokoškoláků a středoškoláků s maturitou. Za tímto trendem je potřeba hledat především znovuoživení Univerzity Palackého v Olomouci v roce 1946. Delegáti s vysokoškolským diplomem byli především učitelé, lékaři a technické profese. Nicméně stále byli zcela dominantní složkou delegáti se základním

⁵⁷ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 6, inv. č. 15, *Okresní konference Olomouc 1964*

⁵⁸ Tamtéž.

vzděláním. Tento fakt vypovídá o určité politické úrovni okresu Olomouc. V komunistickém režimu bylo dominantní složkou obyvatelstvo se základním vzděláním. Tato složka obyvatelstva pak byla lehce ovlivnitelná a manipulovatelná. Méně vzdělání lidé měli tendenci podléhat davovým ideologiím, báli se stavět samostatně „proti proudu“ a byli více vázáni na svá pracovní místa. Respektive byli méně flexibilní jak v pracovní profesi, tak i ve svých názorech. Tyto faktory byly zcela klíčové pro „vnitřní stranu“, která si mohla dovolit manipulovat svou členskou základnu.

Obr. 7. – Struktura delegátů dle vzdělání na OK roku 1966 v grafu⁵⁹

Tab. 3. – Struktura delegátů OK Olomouc 1959, 1964 a 1966 dle vzdělání⁶⁰

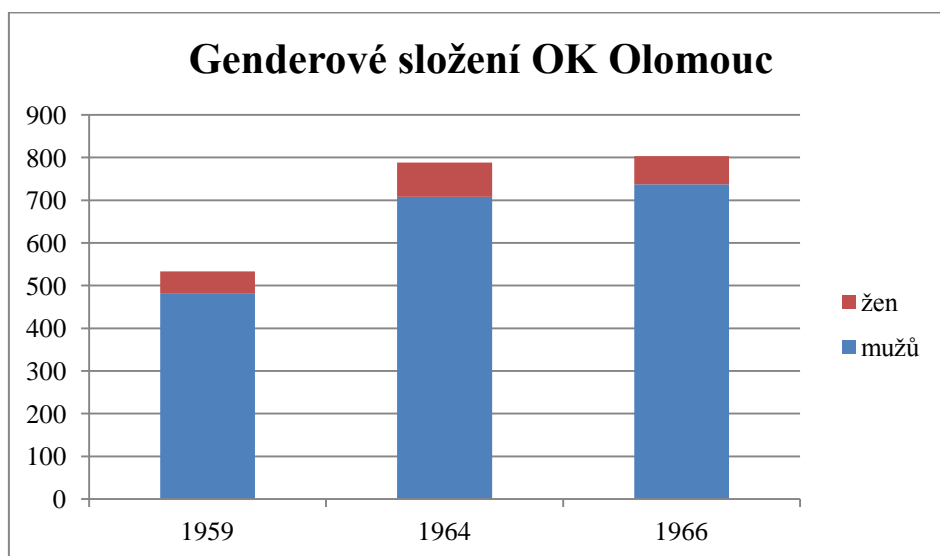
Dosažené vzdělání	1959	1964	1966
základní	330	411	363
středoškolské bez maturity	95	156	135
středoškolské s maturitou	67	136	200
vysokoškolské	41	85	105
Celkem delegátů	533	788	803

⁵⁹ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5-7, inv. č. 12-16, *Okresní konference Olomouc 1959-1966*.

⁶⁰ Tamtéž.

3.4 Sociální složení okresních konferencí

V této kapitole si rozebereme sociální složení delegátů OK Olomouc. Zaměříme se na povolání, genderové složení a podíl delegátů, kteří byli zároveň i členy církvi.

Obr. 8. – Struktura delegátů dle pohlaví v letech 1959, 1964 a 1966 v grafu⁶¹

Komunistický režim se tvářil, že je genderově rovnoprávný. Na konferencích vystoupily zástupkyně tzv. „Ženské komise.“ Snažily se o prosazení stejného přístupu k povolání a cenovému ohodnocení. Tato idea byla teoreticky v souladu s marx-leninskými představami, nicméně v praxi nebyla uplatňována tak, jak se všeobecně předpokládalo.

Tab. 4. – Struktura delegátů OK Olomouc v 1959, 1964 a 1966 dle pohlaví⁶²

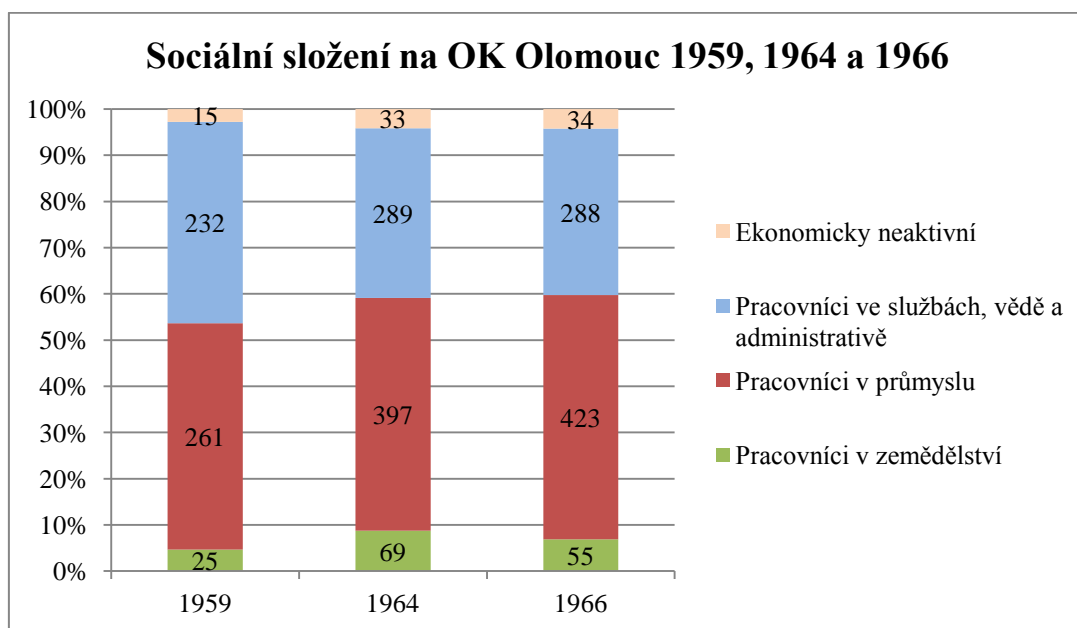
Pohlaví delegátů	1959	1964	1966
mužů	482	708	737
žen	51	80	66

Vzhledem k rozmanitému rozložení povolání delegátů jsem byl nucen zavést kategorie k jejich vzájemnému porovnání. Z níže prezentovaných výsledků lze vyvodit, že struktura delegátů dle povolání v jednotlivých sektorech byla konstantní. Zároveň zde vidíme zajímavý paradox. V povědomí většiny dnešních lidí je zažitý mýtus, že komunistický režim byl z velké části založen i na zemědělském sektoru. Nicméně v grafu vidíme, že podíl pracovníků v zemědělství se pohyboval někde okolo 10 % v strukturách politických elit Olomouckého okresu. Vzhledem k tomu, že se nacházíme na Hané,

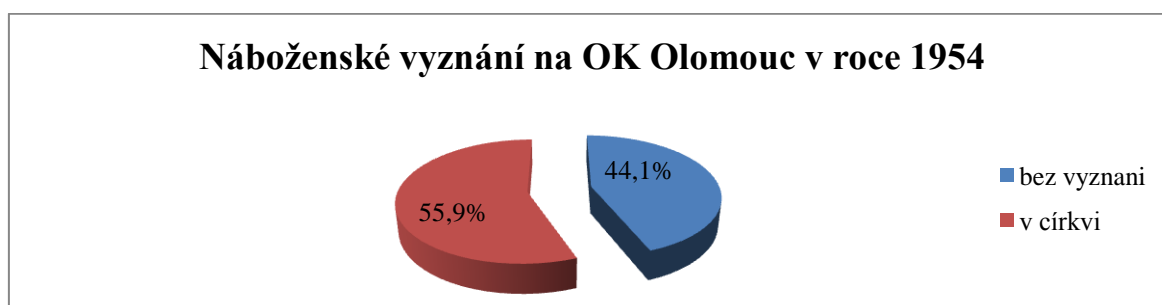
⁶¹ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5-7, inv. č. 12-16, *Okresní konference Olomouc 1959-1966*.

⁶² Tamtéž

tradičně zemědělské oblasti dalo by se očekávat vyšší číslo. Nízký podíl „zemědělských delegátů“ byl způsoben dominancí těžkého průmyslu a charakterem Olomouce jako spádového města průmyslu a administrativy.⁶³

Obr. 9. – Struktura delegátů dle povolání v letech 1959, 1964 a 1966 v grafu⁶⁴

Obr. 10. – Struktura delegátů dle vyznání v roce 1954⁶⁵

⁶³ Poznámka k Tab. 5. – Struktura delegátů OK Olomouc v 1959, 1964 a 1966 dle povolání jsou zelenou barvou označena veškerá povolání započítána v Obr. 9. do kategorie pracovníci v zemědělství, červenou pracovníci v průmyslu, modrou pracovníci ve službách, vědě a administrativě a růžovou ekonomicky neaktivní.

⁶⁴ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5-7, inv. č. 12-16, *Okresní konference Olomouc 1959-1966*.

⁶⁵ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 7, *Okresní konference Olomouc 1954*.

Tab. 5. – Struktura delegátů OK Olomouc v 1959, 1964 a 1966 dle povolání⁶⁶

	1959	1964	1966
zemědělství dělníci	9	14	9
členové JZD	16	55	49
dělníci	154	189	179
inženýrsko technické profese	107	208	244
veřejní pracovníci	38	27	33
vědečtí pracovníci	0	8	10
učitelé, profesori a ředitelé škol	38	85	88
umělečtí a kulturní pracovníci	5	3	7
členové útvarních organizací	40	79	80
úředníci administrativní	92	74	55
pracovníci služeb a zřizenci	19	13	15
studenti	0	0	1
ženy v domácnosti	2	2	0
důchodci	13	31	33
celkem	533	788	803

Informace ohledně členství v církvích byly zjišťovány ve zprávách mandátové komise pouze pro rok 1954. Podíl delegátů v církvích je nadpoloviční. Toto číslo je překvapivě vysoké. V české společnosti převládá mýtus, že český komunismus byl výhradně sekulární záležitost. Jak lze vysvětlit výše prezentovaná fakta?

Církev, a zvláště církev římsko-katolická byla chápána komunisty jako hrozba, kterou je nutné kontrolovat. V tomto kontextu je potřeba si uvědomit, že katolická církev se vymezila vůči komunismu a zcela radikálně ho odmítla. Otázka víry, tak byla spíše zvyková záležitost, která byla deformována podle vzoru marx-leninismu. Vysoký podíl delegátů OK v katolické církvi mohl být i ovlivněn Arcibiskupstvím olomouckým. Duchovní tradice na Olomoucku byla silná již od středověku. Pro úplný závěr by ovšem bylo nutné provést srovnání s jiným okresem. Komunisté chtěli církev ovládnout a kontrolovat, aby tak získali moc nad jejich zázemím. Oproti Polsku církev v Československu měly méně významnou úlohu v informování občanské společnosti. Církev obecně vytvářely „šedou zónu“, která stála proti stranické ideologii.⁶⁷

⁶⁶ SOKAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5-7, inv. č. 12-16, *Okresní konference Olomouc 1959-1966*.

⁶⁷ RUPNIK, Jacques. *Jiná Evropa*. Praha: Prostor, 1990, s. 229.

4 Politické elity KSČ olomouckého okresu v letech 1945–1968

V této kapitole si rozebereme konkrétní strůjce politiky olomouckého okresu na základě voleb do OV KSČ Olomouc. Při hledání obecného vzorce, který by šel aplikovat při volbách do okresního výboru jsem narazil na několik poznatků. Za prvé OV KSČ Olomouc neměl přesně daný počet členů, takže se počet neustále proměňoval. Za druhé bylo běžné kumulování funkcí. Jedinec zvolen do OV si ponechal i své původní zaměstnání. Poslední zvláštností byla opakovaná volba některých jedinců do OV v průběhu let. Největším rekordmanem by se stal J. Dobeš, který byl zvolen do OV Olomouc v letech 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1962, 1964 a 1966.

Přikládám tabulku s vybranými jedinci, kteří byli nejpočetněji zvoleni do OV Olomouc. Musel jsem zvolit klíč a vybral jsem jedince, kteří byli zvoleni do OV Olomouc „pouze“ pětkrát a více. Cílem výzkumu není nikoho napadat ani kompromitovat, jak jsem uvedl v úvodu této práce. Zajímají mě pouze tvůrci olomoucké politiky v daných letech a jejich postoj k okresu a výkonu funkce.

Tab. 6. – Výběr delegátů zvolených do OV na OK Olomouc dle četnosti v 1949 – 1966⁶⁸

	1949	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1962	1964	1966
Bernát V.	x					x	x	x	x				
Bílý T.					x	x		x	x	x			
Borůvka J.							x	x	x		x	x	x
Brada J.			x	x	x	x		x	x				
Dobeš J.					x	x	x	x	x	x	x	x	x
Nádvorník J.		x	x	x					x	x	x	x	
Havlík J.						x	x	x		x	x		x
Mucha Š.								x	x	x		x	x
Pospíšil J.		x	x	x	x								x
Skřehota R.		x	x				x	x	x				
Šařec J.			x	x	x	x	x						
Tichá F.					x	x	x	x	x	x			

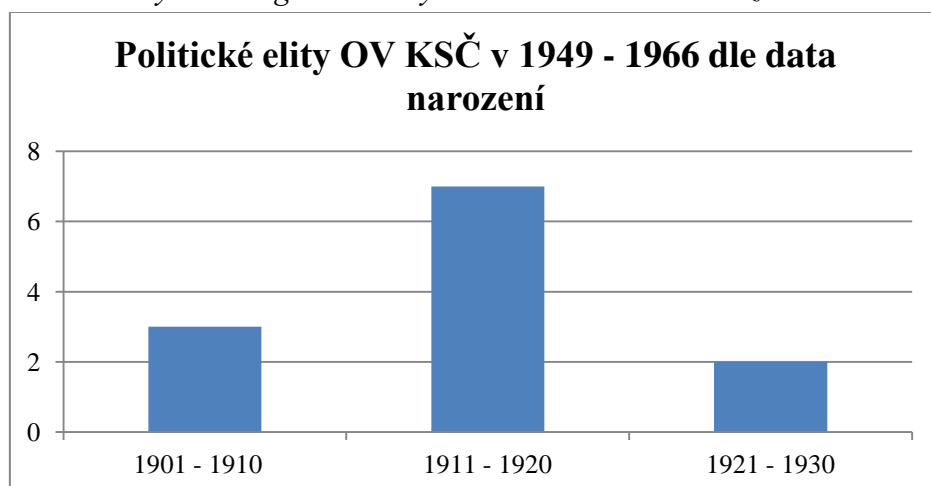
Delegáti, kteří byli voleni opakovaně do OV, bývali zároveň i členy KV, OKRK či MěNV. Kumulace funkcí byla běžnou praxí. Výše uvedení delegáti zastávali i pozice ředitele Sigma Lutín či Moravia-Mariánské Údolí Hlubočky. Lze předpokládat, že tyto funkce jim pomáhaly udržet si svou pozici a budovat pevné zázemí ve straně.

⁶⁸ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1-7, inv. č. 4-16, *Okresní konference Olomouc 1949-1966*.

Tab. 7. – Výběr delegátů zvolených do OV v 1949-1966 vzhledem ke vstupu do KSČ⁶⁹

	před r. 1945	1945-1948
Bernát V.		x
Bílý T.		x
Borůvka J.		x
Brada J.	x	
Dobeš J.		x
Nádvorník J.		x
Havlík J.		x
Mucha Š.		x
Pospíšil J.		x
Skřehota R.		x
Šařec J.		x
Tichá F.		x

Obr. 11 – Výběr delegátů zvolených do OV v 1949-1966 vzhledem k datu narození⁷⁰

Politické elity KSČ v Olomouckém okrese vstoupily do strany v letech 1945-1948. Tvořily kompaktní celek, jehož změna nebyla možná. V šedesátých letech 20. století by se dalo říct, že začíná pomalu obrodný proces, který vyvrcholil kolem roku 1968. Straně vládla generace narozená mezi roky 1911 – 1920. Jednalo se o lidi, kteří prožili 2. světovou válku v produktivním věku a měli v živé paměti hrůzy tohoto válečného konfliktu.

Tab. 8. – Výběr delegátů zvolených do OV v 1949–1966 vzhledem k sociálnímu statusu a místu působení v ZO⁷¹

⁶⁹ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1-7, inv. č. 4-16, *Okresní konference Olomouc 1949-1966*.

⁷⁰ Tamtéž.

členové OV	společenský status	místo působení v ZO
Bernát V.	zámečnick	Olomouc
Bílý T.	ředitel	Olomouc
Borůvka J.	soustružník	Lutín
Brada J.	cihlářský mistr	Mariánské Údolí
Dobeš J.	zedník	Olomouc
Nádvorník J.	slévač	Mrskolesy
Havlík J.	úředník	Olomouc
Mucha Š.	zámečnick	Olomouc
Pospíšil J.	zámečnick, dělník	Štěpánov
Skřehota R.	kovář	Velký Týnec
Šarec J.	horník, výpravčí	Velká Bystřice
Tichá F.	dělnice v JZD	Holice

Údaje z *Tab. 8.* prokazují dominantní postavení dělníků a řemeslníků ve výkonu politických funkcí v Olomouckém okrese v letech 1949–1966. Politická elita OV KSČ v Olomouci se vyznačovala propracovaným systémem nomenklatury. Členové OV KSČ si dokázali v průběhu dvaceti let udržet pozice ve vrcholné politice, a přitom vykonávali své postavení. Nabízí se zde otázka, zda výkon funkcí byl dostatečně efektivní? K tomu, abychom mohli zodpovědět tuto otázku, by ovšem bylo potřeba prozkoumat písemnosti vztahující se především k Předsednictvu okresního výboru Olomouc KSČ Olomouc.

Druhým údajem v *Tab. 8.* je místo působení vybraných členů OV KSČ Olomouc v okrese Olomouc. Zde vidíme, že politický centralismus města Olomouc nebyl tak silný, a elity bydlely i v okolních vesnicích.

⁷¹ SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1-7, inv. č. 4-16, *Okresní konference Olomouc 1949-1966.*

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat pozici delegáta OK Olomouc vůči celostátní politice KSČ v letech 1945–1968. Politickým obratem by se dal cíl charakterizovat jako zkoumání vztahu mezi zázemím KSČ a vnitřní stranou. Při výzkumu jsem postupoval metodou srovnávání hlavních politických témat v periodách, které byly ohraničeny klíčovými mezinárodně politickými událostmi.

Zpočátku byla participace delegátů na výkonu správy okresu Olomouc v rámci KSČ dobrovolná. Členové, respektive delegáti byli již od počátku podchycováni stranickou ideologií. Vyjádření vlastních názorů byl jev ojedinělý a vztahoval se především k hospodářským záležitostem. Usnesení OK Olomouc měla rozhodující vztah vzhledem k regionálním záležitostem, jelikož volila OV. Tento fakt byl hlavním oficiálním cílem konference. Nicméně neoficiální cíl bylo upevnění vztahu mezi vnitřní stranou a zázemím strany. Hlavním nástrojem upevňování tohoto vztahu byla přítomnost stranických špiček KSČ na OK Olomouc, propagační brožurky a nutnost přijímat usnesení OK Olomouc v souladu s usneseními KSSS a ÚV KSČ. Konference se tedy tvářila demokraticky v podobě diskusních příspěvků a možnosti kritiky. Nicméně tyto věci byly podchyceny cenzurou a stranickou ideologií. Okresní konference měly kontrolní funkci pro ÚV KSČ. Zde se mohly projevit případně spory a odchylky od stranické ideologie, které mohly být již v samém zárodku zničeny.

Politická reprezentace okresu Olomouc v letech 1945–1968 byla velice konzervativní ve svém projevu. Model typického delegáta OK Olomouc by byl následující. Muž se základním vzděláním, narozený roku 1919. Za první republiky působil v oblasti řemesla. Do KSČ vstoupil roku 1946 pln nadšení a pod vlivem osvobození Rudou armádou. Znechucen zradou Západu v Mnichově, věří v celosvětové poslání SSSR. Delegát by pracoval jako dělník v Moravia-Hlubočky, kde vedl závodní průmyslovou jednotku. Má své stabilní zázemí ve straně, které se potvrzuje opakovanou volbou do OV Olomouc. Zastával již pozice v KV, OKRK či jiné vysoké státní funkci.

Z hlediska badání jsou nejzajímavější reakce delegátů na události, které se staly v padesátých letech 20. století. Reflexe smrti Stalina, Maďarské povstání a XX. sjezd KSSS. To jsou klíčové události, které by přiměly výše zmíněný model delegáta k hlubšímu zamyšlení nad systémem. Tyto situace připravily prostor pro nástup „reakcionářů“, kteří se projeví v roce 1968.

K pramenné základně, která je dispozici k OK Olomouc je nutné říct, že materiály jsou sterilní a jednostranné. Delegáti se na OK Olomouc projevovali ultrakonzervativně. Nebylo možné zařadit do diskuse příspěvky, které by kritizovaly poměry ve vnitřní straně. Naopak často se vyskytují referáty kritické vůči zázemí.

V OK Olomouc v letech 1945–1968 se projevilo dědictví panslavismu, který měl kořeny v české společnosti od 19. století. V projevech a materiálech k OK Olomouc jsem vyzoroval tři hlavní aspekty. Naivita, neznalost a strach to byli hlavní prostředky režimu k udržení moci a vlivu v zázemí KSČ. Naivita se projevila vzhledem k hospodářským a politickým záležitostem. Neznalost se vztahovala k poměrům ve vnitřní straně a mezinárodní situaci. Strach byl způsob, jak udržet delegáty pod kontrolou ve straně. Do roku 1948 atmosféra strachu nebyla tak silná, lze vidět poválečné nadšení, které však vystřídalo prostředí strachu a útlaku na regionální a celostátní politické scéně.

Závěrem lze říct, že téma okresních konferencí si žádá dalšího zpracování. Jak jsem již nastínil v úvodu této práce. Do budoucna se zde naskýtají další perspektivní směry v bádání. První linie je srovnání OK Olomouc s OK v jiném okrese. Druhý způsob by mohl být pomocí metody komparace vzájemných vztahů mezi zázemím a vnitřní stranou. Třetí linie je srovnání fungování zázemí a vnitřní strany v jiné zemi v sovětském bloku. Zde bych navrhoval, především stav v Polsku či Maďarsku. OK chápu jako jedno z klíčových témat, které pomáhaly udržovat vliv jádra komunistických stran v jejich zázemích. Myslím proto, že by stálo za to pokračovat v dalším výzkumu a nemělo by být upozaděno na úkor více atraktivních témat. V poslední době vzniká široká škála historických prací, které se zabývají činností ÚV KSČ či významnými stranickými osobami. K správnému pochopení československého komunismu je nutné zkoumat politiku v zázemí strany, v jejím centru a nakonec i v mezinárodním měřítku.

Summary

The main aim of this bachelor thesis was try to compare relations between regional politics in district conferences Olomouc and state politics of the Communist Party of Czechoslovakia in 1945 – 1968. In research was mainly used comparison between important periods of world politics affairs, which had influences to Czechoslovakia.

Firstly was participation of representatives in district conferences Olomouc voluntary. Representatives in regional political were influenced by communist ideology immediately after joining the Communist Party. Express their own opinions were almost impossible.

Secondly, the essence of the district conferences was to confirm new regional communist leaders and to elect new district committee. Elections should look like democratic process, however candidates in elections were almost still the same. There were no opposition opinions. Elections were just illusion of democratic process.

Another important point is influence of The Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in district conferences Olomouc. District conferences were controlled and censored by The Central Committee. Also, it was regular for high position leaders from state administration to participate in district conferences.

Political representations in district Olomouc in 1945–1968 were very conservative. Pattern of typical delegate was following. Man with primary education, born in 1919. He worked like a craftsman before Second World War. The delegate came into The Communist Party in 1946 with enthusiasm under influences of freedom and of the Second World War. This delegate is frustrated of events in Munich in 1938. He doesn't trust politic of Western countries. On the other hand he supports Soviet Union. He is a worker in big industrial factory in Olomouc and a member of local communist organization.

The most interesting were opinions of delegates in 50s about dead of Stalin, Hungarian revolution and XX. Congress of Communist Party Soviet Union. This was important events which create a way for a “revolution” in 1968, well known like a Prague Spring.

The last but not the least is way of another research of district conferences of The Communist Party of Czechoslovakia. In my opinion there are two ways of another possible research. Firstly, we should continue research of district conferences Olomouc to year 1989. Secondly, we can comparison district conferences in other Central Europe communist countries, for example Poland or Hungary.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura

- DINER, Dan. *Porozumět dvacátému století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010.
- DUFEK, Jiří, Karel KAPLAN a Vladimír ŠLOSAR. *Československo a Izrael v letech 1947-1953*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.
- KAPLAN, Karel. *Kořeny československé reformy 1968*. Brno: Doplněk, 2000.
- KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1945-1960*. Praha: Academia, 2012.
- KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 - 1948*. Praha: Panorama, 1990.
- KAPLAN, Karel. *The short march: the communist takeover in Czechoslovakia 1945-1948*. New York: St. Martin's Press, 1987.
- RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa*. Praha: Academia, 2002.
- RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002.
- PERNES, Jiří. *Alexej Čepička: šedá eminence rudého režimu*. Praha: Brána, 2008.
- PERNES, Jiří. *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Nakladatelství Brána, 2003.
- TABORSKY, Edward. *Communism in Czechoslovakia 1948-1960*. Princeton: Princeton University Press, 1961.
- VESELÝ, Zdeněk. *Světová politika 20. století v dokumentech: (1945-1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001.
- Použité internetové zdroje***
- Základní geografické charakteristiky ČR. In: *Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky* [online]. 2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js13/geograf/web/pages/01-geograficke-charakteristiky.html>
60. léta obrodny proces v oblasti ekonomiky. In: VLČEK, Tomáš. *Totalita* [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_03.php

Prameny

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 1, *Okresní konference Olomouc 1945.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 2, *Okresní konference Olomouc 1947.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 3, *Okresní konference Olomouc 1948.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 4, *Okresní konference Olomouc 1949.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 5, *Okresní konference Olomouc 1952.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 6, *Okresní konference Olomouc 1953.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 1, inv. č. 7, *Okresní konference Olomouc 1954.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 2, inv. č. 8, *Okresní konference Olomouc 1955.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 3, inv. č. 9, *Okresní konference Olomouc 1956.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 10, *Okresní konference Olomouc 1957.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 4, inv. č. 11, *Okresní konference Olomouc 1958.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5, inv. č. 12, *Okresní konference Olomouc 1959.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 5, inv. č. 13, *Okresní konference Olomouc 1960.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 6, inv. č. 14, *Okresní konference Olomouc 1962.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 6, inv. č. 15, *Okresní konference Olomouc 1964.*

SOkAOI, fond M 6 - 122 KSČ, OV KSČ Olomouc, kart. 7, inv. č. 16, *Okresní konference Olomouc 1966.*

Seznam použitých zkratk

ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
KDU-ČSL	Křesťanská demokratická unie – Česká strana lidová
KK	Krajská konference
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
KV KSČ	Krajský výbor Komunistické strany Československa
Inv. č.	Inventární číslo
MěNV	Městský národní výbor
MZA	Moravský zemský archiv v Brně
Obr. č.	Obrázek číslo
OK KSČ	Okresní konference Komunistické strany Československa
OKRK	Okresní kontrolní a revizní komise
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
SOKAOI	Státní okresní archiv Olomouc
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
Tab. č.	Tabulka číslo
UO	Uliční organizace
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
USA	Spojené státy Americké
VO	Vesnická organizace
ZO	Základní organizace

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obr. 1. - Kraje po správní reformě v roce 1960

Obr. 2. – Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1954 v grafu

Obr. 3. - Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1959

Obr. 4. – Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1964 v grafu

Obr. 5. - Věková struktura delegátů OK Olomouc v roce 1966 v grafu

Obr. 6. – Struktura delegátů OK Olomouc 1954, 1956, 1964 a 1966 dle vstupu do KSČ

Obr. 7. – Struktura delegátů dle vzdělání na OK roku 1966 v grafu

Obr. 8. – Struktura delegátů dle pohlaví v letech 1959, 1964 a 1966 v grafu

Obr. 9. – Struktura delegátů dle povolání v letech 1959, 1964 a 1966 v grafu

Obr. 10. – Struktura delegátů dle vyznání v roce 1954

Obr. 11 – Výběr delegátů zvolených do OV v 1949-1966 vzhledem k datu narození

Tab. 1. – Věková struktura OK Olomouc 1954-1966

Tab. 2. – Struktura delegátů OK Olomouc 1954, 1956, 1964 a 1966 dle vstupu do KSČ

Tab. 3. – Struktura delegátů OK Olomouc 1959, 1964 a 1966 dle vzdělání

Tab. 4. – Struktura delegátů OK Olomouc v 1959, 1964 a 1966 dle pohlaví

Tab. 5. – Struktura delegátů OK Olomouc v 1959, 1964 a 1966 dle povolání

Tab. 6. – Výběr delegátů zvolených do OV na OK Olomouc dle četnosti v 1949 – 1966

Tab. 7. – Výběr delegátů zvolených do OV v 1949 – 1966 vzhledem k sociálnímu statusu a místu působení v ZO

Tab. 8. – Výběr delegátů zvolených do OV v 1949-1966 vzhledem ke vstupu do KSČ

Příloha – Seznam OK Olomouc v letech 1945-1966

Tab. 1. – Seznam OK Olomouc 1945-1966

pořadí	datum	místo	delegátů
1	23.9.1945		
2	17.2.1946		
3	23.3.1947		
4	7.2.1948		
5	9.-10. 4.1949	Slovanský dům, Olomouc	734
6	15.-16. 4.1950		1095
7	14.-15. 4.1951	Moravia, Mariánské Údolí	699
8	29.-30. 3.1952		337
9	11.-12. 4.1953	Slovanský dům, Olomouc	
10	13.-14. 3.1954		383
11	12.-13. 3.1955		372
12	17.-18. 3.1956	Sál Julia Fučíka, Olomouc	439
13	23.-24. 2.1957		372
14	15.-16. 3.1958		652
15	14.-15. 3.1959		560
16	28.2.1960		437
17	19.-20. 3.1960		778
18	27.-28. 10.1962	Hala Křídel Vlasti, Olomouc	771
19	14.-15. 3.1964		827
20	26.-27. 3.1966		832